

TAPIOLAN KESKUS

Kulttuuriympäristöanalyysi

Arkkitehtitoimisto SARC, Espoon kaupunki, 2.11.2011

TAPIOLAN KESKUS

Kulttuuriympäristöanalyysi

2.11.2011

SISÄLTÖ:

KESKUSTAN NYKYPIIRTEET JA HAASTEET

Keskusta osana Tapiolan aluerakennetta

Kaupunkimaisema ja maamerkit

Puistoalueet osana keskustaa

Keskustan lähimiljö

Keskustan asuinympäristö

Jalankulkumiljö ja -yhteydet

Liikenneympäristöt

TAPIOLAN KESKUKSEN RAKENTUMINEN JA MERKITYS

Lähtökohdat 1949-luvulla

Tapiolan synty 1950-luvulla

Tapiola rakentuu ja keskus täydentyy 1960-luvulla

Kansainvälistä vertailua

Keskuksen laajentumistarve - aluekeskus

Liikekeskusta laajenee 1970-, 1980- ja 1990-luvuilla

Menneestä tulevaisuuteen

KESKUSTAN SÄILYTETTÄVÄT PIIRTEET, HERKKYYS JA ARVOT

Säilytettävät piirteet

Puutarhakaupungin aluerakenne

Kaupunkimaisema ja -siluetti

Maisemapuistot osana keskustaa

Kävelykeskusta ja -raitit

Avoimet ja väljät näkymät keskustaympäristössä

Julkiset tilasarjat reunustavine rakennuksineen

Yhteenveto keskustan arvoista

LÄHDEKIRJALLISUUTTA

Selvityksen tekijät:

Risto Marila, arkkitehti / Arkkitehtitoimisto SARC

Minna Järvenpää, arkkitehti / Espoon kaupunkisuunnittelukeskus

HAASTEET

Täydennysrakentaminen

Kaupungilla on tavoitteena lisätä rakentamista keskustun tuntumaan palvelujen ja hyvien joukkoliikennedyhteyksien, etenkin tulevien metroasemien, läheisyyteen.

Kaupunkirakenteen osalta haasteena on Tapiolalle tyypillisen aluerakenteen säilyminen rakentamisen paineissa.

Metron rakentaminen

Metron ja sen liityntäliikenteen uuden bussiterminaalin toteutuminen keskele olevaa kaupunkirakennetta tuo niin uusia mahdollisuuksia kuin myös haasteita, joihin keskustan osalta on reagoitava.

Elinvoimaisen keskustan turvaaminen

Haasteena on turvata keskustan toimivuus viihtyisänä, elävänä ja monipuolisena kaupunkikeskuksena.

Tapiolan-Otaniemen-Keilaniemen kokonaisuuden kehittäminen

Tapiolaa, Otaniemeä ja Keilaniemeä pyritään kehittämään kokonaisuutena tieteen, taiteen, talouden sekä asuminen laadukkaana ympäristönä. Tämä tuo Tapiolalle omat haasteensa.

Keskusta osana kaupungin aluerakennetta

Tapiolan keskusta on alkujaan toteutettu noudattaen kokonaissuunnittelun periaatetta eli suunniteltu ja rakennettu osana Tapiolan asuinalueiden ja liikekeskusten verkkoa. Vaikkakin nykyinen keskusta on rakentunut eri aikakausien ideoiden mukaan, osin poiketen alkuperäsideasta, se kuvastelee edelleen kokonaisuutta, puutarhakaupungin rakennetta: vihervyöhykkeiden erottamiin asumasoluihin jakautuva kaupunkirakenne ydinkeskustan ympärillä sekä kullakin asumasolulla oma pieni liikekeskus, koulu ja päiväkot. Nykyisin palvelut ovat kuitenkin keskittyneet keskustaan ja asuntoalueiden lähiostarit ovat hiljentyneet - näistä eläväisimpiä ovat itäisen lähiön Mäntyviidan ostari ja pohjoisen lähiön Pohjantori ja Louhentori.

Alkuperäinen puutarhakaupungin keskusta hahmottuu nykyään Tapionraitin ympäristössä Pohjantien ja Tapiolantien välisellä alueella ja rajautuu pohjoispuolella Silkkiniittyyn. Raitin eteläpuolella mukaan lukeutuu myös Leimuniityn avoin maisematila. Keskuksen myöhempi laajennusosa hahmottuu erityyppisenä tiiviimpänä rakenteena ja ulottuu Merituulentien yli rajautuen etelässä Tuulimäen puistoon, idässä Tapionpuistoon ja Tuulipuistoon ja lännessä Pohjantiehen ja Etelätuulentiehen.

Liikenne ohjautuu kuten alkuaikoinakin keskustan ohi Pohjantietä ja Tapiolantietä. Keskustan läpi kulkeva Merituulentie alittaa osin keskustarakenteen. Keskusta-alue on alkuperäisten ajatusten mukaisesti rauhoitettu jalankulkijoiden käyttöön.

Laajemmassa kaupunkirakenteessa Tapiola hahmotetaan nykyään osana Otaniemen-Keilaniemen-Tapiolan-kokonaisuutta. Tapiolan merkitys kasvaa edelleen, kun Otaniemi ja Keilaniemi kehittyvät, erityisesti Otaniemi Aaltoyliopiston myötä.

Tapiola-Otaniemi-Keilaniemi lännessä

Kaupunkimaisema ja maamerkit

Keskusta idästä

HAASTEET

Kaupunkikuvan eheyttäminen

Nykyistä keskustan kaupunkikuvaa vaivaa osin hahmottomuus - on tarve jäsenöidä ympäristöä keskustaan, joka hahmottuisi saavuttaessa kaikilta suunnilta ja myös avautuisi luontevasti eri suuntiin. Kaupunkikuvan selkeyttäminen on kuitenkin haasteellista.

Uudisrakentamisen sopeuttaminen

Haasteena on mahdollisen uudisrakentamisen suhtautuminen keskustan vanhempiin piirteisiin ja mittakaavaan.

Maamerkkien aseman säilyttäminen

Haasteena on vanhojen tornien merkityksen säilymisen varmistaminen muuttuvassa ympäristössä sekä mahdollisten uusien tornien sopeutuminen vanhaan ympäristöön.

Keskusta lännestä

Nykyinen keskustakokonaisuus asettuu poikittain alueen laaksomaisemaan, joka vielä Tapiolan rakentumisen alkuaikoina ulottui Tuuliniityn avoimista maisemista Otsolahden rantaan saakka. Puutarhakaupungin alkuperäinen maiseman käsittely, rakennetut metsäiset rinteet ja avoimet laaksopuistot, ei hahmotu keskustan osalla.

1950-60-luvun keskustan suunnittelussa ja toteutuksessa otettiin huomioon maasto ja maisema lähtökohtana ja se on säilynyt alkuperäisen ajatuksen mukaisena. Laajennusvaiheessa keskustaa jatkettiin otollisimpaan suuntaan, etelään. Tilaa oli niukalta laajennuksen tarpeisiin. Merituulentien keskustaa katkaiseva vaikutus haluttiin poistaa ja laajennusosan avulla ylitettiin laaksonpohjan katualue. Tästä johtuen laaksomaisema on poikki ja keskustarakenne erottuu ympäristöstään.

Kun keskustan laajennuksen hahmo 1970-luvulla päätettiin, oli tavoitteena rakentaa Merituulentien kohta matalampana ja laajennusosan reunoille korkeampaa rakentamista, jotta Leimuniityn ja Tuuliniityn laaksomaisema olisi jollain tavalla hahmottunut edelleen. Tämä massoittelu ei ole sellaiseen säilynyt. Myöhemmin Merituulentien päälle on lisätty rakentamista ja nykyään rakennusmassa on noin kerroksen verran korkeampi kuin viereiset rakennukset.

Tapiolan alkuperäinen maiseman siluetti on edelleen nähtävissä - metsäinen siluetti, puiden latvojen yläpuolelle asettuvat tornitalot maamerkeiksi, muutoin rakentaminen jää puuston latvusten suojiin. Tapiolassa maamerkiteemaa on tehostettu sijoittamalla tornirakennuksia korkeimpiin maastonkohtiin tukemaan kaupunkihierarkkista viestintää.

Korkein kolmetoistakerroksinen keskustorni viisimetrisine kattolyhtyineen määrittää sisääntulon vanhaan liikekeskukseen, joskaan ei sen keskipistettä. Alkuperäisen idean mukaisesti Keskustorni näkyy idän-kaakon suuntaan avoimeen maisemaan sekä länteen Tapionraitin päätteellä.

Alkuperäisen maamerkkisomittelun mukaisesti keskustan koillispuolella näkyy Mäntäviidan yksitoistakerroksinen asuintorni Mäntäviidan ostarin merkinä, kaakkoispuolen asuntoalueen kymmenkerroksiset Sateentien asuintornit ja laajimmalle kaupunkimaisemassa näkyvät Länsikorkean asuinalueen kahdeksankerroksiset "Taskumatit" kallion laella. Uutena elementtinä on keskustan eteläpuolelle Revontulen alueen maamerkeiksi lähi-vuosina rakentumassa kolmetoistakerroksisten asuintalojen ryhmä.

Vesiputoustalo altaineen ja vesiputouksineen laajennusosan kaakkoiskulmalla oli tarkoitettu Keskustornin vastapainoksi. Vesiputoukset ja allas eivät enää toimi eikä myöskään kaupunkikuvallinen asetelma. Rakennuksen ja sen edessä olevan allaskokonaisuuden arkkitehtoninen käsittely ja monumentaalisuus ovat osin ristiriidassa niiden tienoon toiminnallisen eristyneisyyden kanssa. Alueen syrjäisyyden tuntu johtuu paljolti keskustan laajennusosan jalankulun ongelmista.

Keskusta kaakosta nähtynä, vas. Vesiputoustalo, oik. Keskustorni

HAASTEET

Puistoalueiden säilyminen

Haasteena on puistojen alkuperäisen luonteen säilyminen. Tulisi varmistaa rakennettujen puistoalueiden hoito ja korjaaminen alkuperäisen kaltaisina.

Maisemapuistojen luonteen ja niiden tyypillisen reunavyöhykkeen säilymiselle haastetta antaa myös ympäristön mahdollinen uudisrakentaminen.

Puistojen käyttäminen

Ympäristön lisärakentamisen myötä on tarvetta puistojen lisääntyvälle käytölle. Mahdollisten uusien kevyenliikenteen reittien, oleskelualueiden ja toimintojen sijoittuminen alueille on haastavaa. Toisaalta puistot paikoin kaipaisivatkin aktiivista käyttöä, sillä paikoin hanhet ovat vallanneet hiljaiset nurmialueet.

Otsolahden rantapuistoa

Silkkiniitty

Otsolahden suunnalta Leimuniitylle

Puistoalueet osana keskustaa

Leimuniitty, Tapionaukio, Tapionpuisto ja Tuulipuisto muodostavat laajan avoimen puistokokonaisuuden keskustan itäpuolella. Kokonaisuus on muuten alkuperäistä keskustasuunnitelmaa, paitsi Tuulipuisto ympäröivine rakennuksineen edustaa laajennusvaihetta. Avointa puistoa reunustavat rakennukset verhoutuvat osin kasvillisuuden taakse alkuperäisen ajatuksen mukaisesti, paitsi Vesiputoustalon kulmilla. Avoimet näkymät keskustasta jatkuvat Otsolahdelle saakka alkuperäisen idean mukaisesti. Tosin näkymät Tapiontorilta, Heikki von Hertzenin ja Arne Ervin aukiolta ovat osin peittyneet rehevöityneeseen kasvillisuuteen. Tämä näkyy mm. Tapionaukion pysäköintialueen kohdalla, jossa alkuperäinen idea oli maastouttaa se siten, että pysäköintialue jää päänäkymässä huomaamattomaksi.

Leimuniitty suunniteltiin aikoinaan Tapiolan pääsisääntuloksi ja Tapiolan mainokseksi. Se on edelleen Tapiolan sisäänituloaukio näyttävine istutuksineen. Tämä rakennettu puistoalue on pääpiirteiltään hyvin säilynyt, mutta osin menettänyt alkuperäisiä ominaisuuksiaan: istutukset ovat muuttuneet, nurmialueet painuneet, pyöreän kiertoliittymän ja kulmikkaiden istutusten muodostama veistoksellinen ilme menetetty kiertoliittymän poiston myötä.

Keskustan liittyminen eri suunnilla puistoalueisiin on alkujaan tavoiteltu piirre. Keskusta aukeaa idän pääsuunnan lisäksi länteen avoimeen Tuuliniityn puistoalueeseen. Tämä puisto on enemmänkin rakentamatta jätetty luonnontilainen alue kuin suunniteltu maisemapuisto. Keskustan pohjoisreuna liittyy puustoiseen vyöhykkeeseen, joka pehmentää keskustarakenteen liittymistä avoimeen Silkkiniityyn. Se on alkuperäinen rakennettu avoin maisemapuisto ja toiminnallinen viheralue, ja toimii sellaisena edelleen. Keskustan eteläpuolen Tuulimäki on luonnollista kalliometsikköä, joka on pääosin säästynyt rakentamiselta.

Tapionraitilta Leimuniityn suuntaan

HAASTEET

Lähimiljöön kunnostaminen

Haasteena on alkuperäisten osien (usein vaatimattomienkin) arvostus ja kunnostus alkuperäistä vastaavalla tavalla. Myös myöhempien osien korjaamisen ja uudistamisen tarpeen arviointi ja toteutustapa on haastavaa.

Keskustan selkeyttäminen

Keskustassa on tarvetta toiminnallisesti paikoin sekavan tai toimimattoman ympäristön selkeyttämiselle sekä vahvuuksien, kuten oikeiden kaupunkitilojen, korostamiselle - kaivataan selkeitä kiinnekohtia, tapaamispaikkoja.

Liiketilojen uudistaminen

Keskustassa on tarve saada lisätilaa suurille toimiville liikkeille – toisaalta taas pienten liikkeiden kannattamattomuus on ongelma. Haasteellista on, ettei keskustan tilarakenne vastaa nykyaikaisen kaupan vaatimuksia.

Kiinteistönomistuksen hajautuminen

Haastetta tuo osaltaan keskustan omistusrakenteen hajanaisuus, mikä ei luo edellytyksiä kiinteistöjen kokonaisvaltaiselle kehittämiselle. Pysäköintijärjestelyjen sirpaleisuuskin johtuu pitkälti tästä.

Keskustan mukautuminen metron järjestelyihin

Tulevan metroaseman sijoittuminen olevan liikekeskustan rakenteeseen tuo haasteita niin miljöön, toimivuuden kuin kaupallisen vetovoiman osalta - voi toimia myös yhteisten tavoitteiden kokoavana veturina.

Passiivisten alueiden aktivoiminen

Haasteena on elävyyden lisääminen, passiivisten alueiden aktivointi, kuten pysäköintialueiden ja -kellareiden, sulkeutuvien pohjakerrosten uusi käyttö.

Vahvuuksien korostaminen

Haasteena on perinteisen kaupunkimiljöön vahvistaminen - torit, aukiot, vapaa kuljettavuus. Tavoitteena on myös laajennusosan miljöön saaminen vanhan arvostetun imagon tasalle.

Keskustan lähimiljöö

Nykyinen keskusta on sekoitus niin alkuperäistä 50-60-luvun miljöötä ja 70-80-luvun laajennusosan miljöötä sekä näihin kumpaankin eri aikoina tehtyjä muutoksia koskien niin rakennusten massoja, materiaaleja kuin ulkotilojen käsittelyä. Parhaiten alkuperäistä säilynyttä keskustamiljöötä voi hahmottaa Keskusaltaan ja Tapiontorin ympäristössä ja yleensä Tapionraitin varrella.

Ervin keskustasuunnitelma oli mastoon harkiten tehty kokonaissommitelma, jonka ytimen muodosti keskustorni jalustamaisine mataline liikerakennuksineen. Tilallisesti tämä Keskustornin ja Tapiontorin sommitelma on säilynyt, samoin Keskusaltaan ympäristön pääperiaatteet: julkiset rakennukset uimahalli, kirkko, hotelli ja kulttuurirakennus reunustavat allasaukiota väljästi. Tosin 80-luvulla toteutettu Kulttuurikeskus on Ervin hahmotelmista poiketen laajempi, joten tavoitellut näkymät Keskusaltaan ja "urheiluaukion" välillä peittyvät. Kirkkoon ja hotelliin myöhemmin tehty laajennukset ovat hieman kaventaneet näkymiä Tapionraitin ja altaan välillä, uimahallin laajennus rakennuksen takana ei näkymiin niinkään vaikuttanut. Edelleen Tapionraitin varrella Heikintori ja keskustan länsireunaa merkkäava Raitinlukko ovat hahmona olleet Ervin suunnitelmissa.

Vanhat aukiot ovat tilallisesti säilyneet, mutta eivät täysin käytöltään ja käsittelyltään: Tapiontori ja Sampotori ovat osin menettäneet piirteitään. Heikintori on nykyisellään toimimaton. Usean eri tahon omistuksessa olevan kiinteistön käytössä ja kunnostuksessa on haastetta. Hajanainen kiinteistönomistus näkyy keskustassa muutenkin, mm. pysäköinnin sirpaleisuutena.

Fyysisesti keskustan vanhimmat rakennukset (Tapiontori, Heikintori, osin Keskustornikin) ovat melko kuluneessa kunnossa. Tämä johtuu osin rakennusten iästä ja siitä, että julkisivuissa on tuon ajan tyypillisiä levyrakenteita (metallikasetit, minerit jne.), jotka ovat ikääntymisen suhteen ongelmallisia. Niiden arvon palauttamiseen pitäisi satsata.

Rakenteeltaan alkuperäinen keskustan osa on selkeä ja helppo hahmottaa ja se perustuu pääkävelyraittiin ja rakennusten ryhmittymiseen eriluonteisten aukoiden ympärille. Tämä oli aikoinaan jo Ervin ensimmäisten suunnitelmien tavoite. Laajennusosa puolestaan perustuu tiiviin kaupunki-ihanteen mukaiseen kävelykujien suorakulmaiseen verkostoon. Keskustaa kokoaamaan suunniteltiin ja toteutettiin toinen kävelyakseli, pohjois-eteläsuuntainen. Länsituulenkujan osalta tavoiteltiin pääkatumaista tilaa. Toteutus on kuitenkin jäänyt hieman keskentekeisen oloiseksi. Esimerkiksi Länsituulenkujan itäpää päättyy kansirakenteen reunaan ja länsipää johtaa sokkeloiseen kaupunkitilaan ja edelleen kävelysiltaa myöten asuinalueille.

Heikintori Tapionraitilta

Länsituulenaukio on rakentunut vanhan ja uuden osan rajalle ja toimii alkuperäisessä käytössään pysäköintialueena. Pysäköintitilojen tarpeen merkittävä lisääntyminen laajennusvaiheen ajankohtana näkyy keskustassa miljöötä heikentävänä tekijänä. Länsituulenaukion ympäristössä on paikoitus-talo, samoin Heikintorin jatkeena Tapionraitin varrella ja Kulttuuriaukion ympäristössä. Kulttuuriaukiokin on osin pysäköintialuetta.

Kulttuuriaukion ympäristössä näkyy alueen eriaikainen rakentaminen ilman kokonaisotetta. Ervin suunnitelmissa oli nähtävissä alueen toiminnallinen idea, mikä edelleenkin on osin olemassa. Keskusaltaan ja Kaupinkallion väliin oli sijoitettu urheilukenttä. Kentän itä laidalle sijoittui 1950-luvun lopussa Tapiola oppikoulu, joka tarvitsi järjestetyn ulkoliikunta-alueen. Ervin suunnitelmissa näkyi, miten ympäristön rinteet oli ajateltu osaksi urheilualuetta. Keskustan pohjoispuoli oli Ervin suunnitelmissa varattu liikuntaa ja opetusta varten. Tämä periaate on osittain säilynyt, mutta myöhempi rakentaminen aukion länsi- ja eteläreunalla on muuttanut alueen luonteen.

Keskustan asuinympäristö

Asuminen pyrittiin puutarhakaupungin tavoitteiden mukaan sijoittamaan keskustan ulkopuolelle luonnon ympäristöön. Tapiola "city" oli liiketoiminnalle, liikunnalle ja kulttuurille, johon ei ajateltu sekoittaa asumista. Kaupinkallio on ainoa keskustan alue, johon alun perin suunniteltiin asuntorakentamista. Asuntoja tuotiin lähelle keskustarakennetta, mutta omalle saarekkeelleen, Kaupinkallion metsän siimekseen. Ervin suunnittelema kaksi L-mallista asuintaloa edustavat kiinnostavalla tavalla rakentamista, jonka yhtenä kaupunkirakenteellisena periaatteena oli liittää Ervin kokonaisotteellaan suunnittelema Tapiolan keskus muiden suunnittelijoiden vaihtelevammalla kädenjäljellä syntyneeseen läntiseen lähiöön.

Keskustaan asumista toteutettiin 70- ja 80-luvulla, tavoitteena saada keskusta eläväisemmäksi toimintojen sekoittamisella. Asuminen on tarkoituksella erityyppistä kompaktia kaupunkiasumista, liiketilaa pohjakerroksessa. Koska laajennusosa rakentui kokonaisuudessaan eri toiminnoille varattujen kansitasojen idealle, asuntojen pihatkin ovat kansilla ja paikoin karua ympäristöä. Laajennusosan asuinrakennukset ovat 6-9-kerroksisia ja sulautuvat osaksi keskustarakennetta, varsinkin Merituulentien pohjoispuolella tiiviin kaupunkitilan ja pohjakerrosten liiketilojen takia. Merituulentien eteläpuolella Itätuulenkujan varrella asuintalot ovat irrallisempi kokonaisuus keskustarakenteen reunalla. Siellä liiketiloja on vain vähäisessä määrin eikä alue ole aktiivinen osa keskustaa. Pistemäisten asuintalojen välityksellä pyrittiin aikoinaan laajennusosa liittämään ympäristöönsä: eteläreuna metsäalueeseen ja pohjoisreuna vanhaan keskustarakenteeseen Sampotorilta lähtien.

Sampokuja Sampotorilta

HAASTEET

Asumisen lisääminen

Kaupungin tavoitteena on saada lisää asumista keskustojen tuntumaan ja etenkin metroasemien läheisyyteen.

Paineet keskittyvät Tapiolassa keskustavyöhykkeelle - vanhojen asunalähiöiden osalta on selkeät suojelutavoitteet eikä lisärakentamisen mahdollisuuksia.

Vanhempien asuntojen ongelmana on usein hissien puuttuminen ja myös pieni koko silloisten rakennusstandardien ja taloudellisen tilanteen johdosta. Uusia asuntoja kaivataan.

Keskustan asuinmiljöön kohentaminen

Miljöön kohentamiselle on tarvetta. Voidaanko esimerkiksi kansirakenteita purkaa, lisätä istutuksia, rakentaa mahdollisia kattokerroksia?

Itätuulenkuja

HAASTEET

Kävelyraittien selkeyttäminen

Haasteena on erityisesti pohjois-eteläsuuntaisten raittien parantaminen ja lisääminen nykyisten epäselvien reittien sijaan.

Merituulentien laskeminen antaa mahdollisuuksia kävely-ympäristön kohentamiselle.

Jalankulkusilta Merituulentien yli ja portaat alas pysäkeille

Jalankulkusilta etelästä ja ramppi alas Itätuulentielle

Portaat Sampokujalta pysäkeille

Ulkoportaat pysäkeille

Merituulentien alikulku

Tapionraitti itään

Jalankulkumiljöö ja -yhteydet

Tapiolan keskustan alkuperäinen piirre, kävelykeskusta, on nykyäänkin alueen vahvuus. Tapiola on maamme laajimpia kävelykeskustoja. Perinteisesti Tapiolassa on kevyt liikenne erillisinä raitteina tai ajoneuvoliikenteestä viherkaistoin erotettuna. Keskustan "pääkatuna" on edelleen alkuperäinen Tapionraitti, joka toimii selkärankana itä-länsisuunnassa.

70-80-luvun laajennusosan rakentamisessa oli tavoitteena luoda uusi pohjois-eteläsuuntainen kävelykatu, Sampokuja, joka alkaa Sampotorilta ja jatkuu yli Merituulentien sisäyhteytenä, kauppabasaarina. Tämä on toteutunut ja säilynyt yhteys, jota kautta kuljetaan myös Merituulentien bussipysäkeille. Orientoitavuuden kannalta hieman ongelmallista nykytilanteessa on se, että rakennuksen sisäinen Sampokuja mieltyy lähinnä Stockmanin kulkualueeksi - ja tilan kiinnioloaikoina myös Sampokuja ja sisäyhteys bussiterminaliin on suljettu. Kävelyraitti jatkuu edelleen keskustan eteläpuoleisille alueille muuttuen puistoraitiksi.

Vaikka 70-80-luvun laajennusosalla pyrittiin helpottamaan jalankulkua, muodostaa Länsituulenkuja ja Itätuulenkuja väliin jäävä Merituulentien ylittävä rakennusmassa estettä keskustan pohjois-eteläsuuntaiselle jalankululle. 90-luvun laajennusosan rakentamisella Merituulentien päälle pyrittiin samalla luomaan katettu vapaa ulkoyhteys rakenteen itä laidalle yhdistämään keskustan etelä- ja pohjoisosaa. Tämä on aina avoinna oleva pääyhteys bussiterminaliin. Joskin kansitasolta ulkokautta Merituulentien bussipysäkeille kuljetaan ahtaita, takapihamaisia portaita pitkin.

Kävely-yhteys Merituulentien pohjois- ja eteläpuoleisten alueiden välillä on järjestetty myös alikulku. Maantasossa Merituulentien ylitse pääsee keskustan itäpuolitse - yhteys risteää vilkkaan kadun kanssa keskustasta erillään ja tuntuu tilapäisratkaisulta.

Laajennusosan rakentamisessa tavoitteena oli tiivis, kaupunkimainen kävelykatuympäristö. Tavoite on sinänsä toteutunut. Toisaalta suunnittelussa tehokkuutta lisättiin kaupunkitilojen kustannuksella. Liike- ja asuinrakennusten väliin jää monin paikoin toisarvoista välitilaa, jolla ei tunnu olevan suurempaa liikenteellistä merkitystä tai paikan identiteettiä. Tämä koskee myös itä-länsisuuntaisia jalankulkureittejä. Kauttaaltaan Sampotorin eteläpuoleisilla jalankulkualueilla tilanmuodostus voisi olla selkeämpää.

Liikenneympäristöt

Merituulentien pysäkit

HAASTEET

Pysäköinti- ja huoltojärjestelyjen parantaminen

Nykyisten hajanaisten pysäköinti- ja järjestelyjen parantaminen on suuri haaste. Tarkoitus on toteuttaa keskitetty maanalainen pysäköinti nykyisten pysäköintikenttien, -hallien ja -kellareiden sijaan.

Samoin tavoitteena on keskitetty huolto maan alle nykyisten kannenalaisten huoltokatuja sijaan.

Uudet järjestelyt luovat mahdollisuuksia entisten pysäköinti- ja huoltotilojen ottamiselle muuhun käyttöön.

Julkisen liikenteen lisääntyminen

Lisääntyvä julkinen liikenne, metro ja mahdollinen pikaratikka, tuovat alueelle omat haasteensa.

Merituulentien laskemisen yhteydessä tehtävä bussiterminaalien uudistaminen sekä metroaseman rakentaminen ovat merkittäviä muutoksia.

Kiertoliittymän palauttaminen

Alkuperäinen Tapiolantien ja Merituulentien kiertoliittymä on tarkoitus palauttaa - kuitenkin uudenlaisena.

Pyöräilyreittien parantaminen

Haasteena on pyöräilyreittien kuljetavuuden parantaminen ja yhteyksien lisääminen.

Ajoneuvoliikenteen pääkadut ovat keskustan läpäisevä Merituulentie ja länsipuolella sivuava Pohjantie-Etelätuulentie sekä itäpuolella Tapiolantie. Ajoneuvoliikenne ja pysäköinti väistyvät kävelykeskustan ehdoilla reunoille ja kansitasojen alle.

Keskustaympäristössä Tapiolantie edustaa alkuperäistä puutarhakaupungin miljöötä. Tosin keskeinen kiertoliittymä on myöhemmin poistettu, jolloin alue menetti veistoksellista ilmettään. Kiertoliittymää ollaan nyt kuitenkin palauttamassa vaikkakin hieman erilaisena. Sitä kautta tullaan ajamaan myös maanalaisiin pysäköinti- ja huoltotiloihin.

Yleisesti Tapiolantien nykyinen katumiljöö kuvastaa puutarhakaupungin vehreää ympäristöä. Perinteisesti vanhat katualueet liittyvät hienovaraisesti ympäristön puisto- ja piha-alueisiin. Rakennukset sijoittuvat kadunvarren kasvillisuuden taakse. Katupinta on alkujaan sijoittunut samaan tasoon ympäristön nurmialueen kanssa muodostaen mahdollisimman eheää pintaa ja yhtenäistä kokonaisuutta. Leimuniityn ympäristössä laajat rakennetut nurmialueet ovat vuosien kuluessa painuneet, mutta alueita pyritään täyttämään ja palauttamaan alkuperäistä luonnetta.

Keskustan laajentuessa 70-80-luvulla Merituulentien kummallakin puolella alle jäävä katutila oli vielä melko avoin. 90-luvulla katualueen ylittäviä osia laajennettiin - samalla kannenalainen tunnelialuekin laajeni. Keskustan alitavan Merituulentien ongelmia ovat sen bussipysäkkien huono saavutettavuus. Bussien odotustilat ovat avopysäkkejä ja miljöö on epäviihtyisää tuulista tunnelia.

Pohjantieltä eroaa kaksi Merituulentien suuntaista huolto- ja pysäköintiliikenteen katua: Itä- ja Länsituulentie. Nämä huoltokadut ovat yksi keskustan laajennusvaiheen lähtökohtaisista ideoista: huolto- ja pysäköintiliikenteen ohjaaminen kahden yksisuuntaisen kadun avulla jalankulkutasojen alitse. Toteutettu miljöö ei kuitenkaan ole miellyttävää. Kannenalaiset kadut ovat toimintansa luonteen vuoksi ankeat ja yläpuolisten liiketilöiden ruuhkatuntien aikana joskus myös ruuhkaiset. Asiakkaiden vertikaalisyhteydet liiketiloihin ovat moni paikoin sattumanvaraisia sijainniltaan.

Yksi keskustan ongelmallinen piirre on pysäköintijärjestelyjen toimimattomuus. Autopaikat sijoittuvat hajanaisesti useille eri omistuksessa oleville kiinteistöille, osin kannenalaisiin tiloihin, osin pysäköintitaloihin ja paikoin maantasopysäköintialueille. Pysäköintipaikat ovat vaikeasti löydettävissä.

Polkupyöräliikennettä ei uuden keskustan sisällä paljon ole, koska keskeiset alueet on haluttu rauhoittaa jalankululle. Keskusta kierretään vaihtelevan tasoisia reittejä pitkin.

Merituulentien länsipää

Länsituulentien ja -kujan länsipää

Itätuulentien ja -kujan länsipää

Itätuulentien itäpää ja Vesiputoustalo

Länsituulentie, huoltokatu

MERKITYS

Puutarhakaupunkiaatteen edustajana

Lähtökohdiltaan Tapiola edustaa puutarhakaupunkimaista suunnittelua, jonka taustat ovat pääosin Englannissa, Yhdysvalloissa ja Saksassa. Tapiolalla on esikuvallinen asema maamme lähiösuunnittelussa.

Meurmanin ihanne, matala ja väljä, pienistä rakennusyksiköistä koostuva luontoon sovitettu asuinalue ei sellaisenaan toteutunut, mutta oli pohjana myöhemmälle rakentamiselle.

Tapiolan rakentamisen lähtökohdat määriteltiin ja avarat lähiöt vastakohdana suljetuille, tiiville kortteleille, maisemaan sovitettu rakentaminen ja puutarha-ajattelu ovat edelleen nähtävissä Tapiolassa.

Hajasijoitusperiaatteen kuvastajana

Pohjalla oli modernismin kaupunki suunnittelun toimintojen hajasijoitusperiaate, mikä erottuu niin Tapiolassa kuin muissakin lähiöissä.

Aate perustui CIAM:n muotoilemaan kaupunkien toiminnalliseen jakoon asumiseen, työnteeseen, virkistytymiseen ja liikkumiseen.

Ihmisen ja luonnon tasapainon arvostajana

Ihanteena oli terveellinen elinympäristö, jossa ihminen ja luonto voisivat elää tasapainossa.

Mumfordin eloperäistä luontoa myyttisesti ihaileva ja tekniikkaan kriittisesti suhtautuva "Kaupunkikulttuuri" antoi Meurmanin ajattelulle luontevaa kaikupohjaa.

Lähtökohdat 1940-luvulla

Vuonna 1945 tilasi Hagalundin kartanon omistaja tri Arne Grahn prof. Otto-I Meurmanilta suunnitelman asuntoalueen rakentamiseksi maille. Meurmanin suunnitelma oli anglo-saksisen puutarhakaupunki-ideologian sovellus suomalaisiin oloihin. Se sisälsi idullaan monia niitä piirteitä, joita Tapiolan myöhempi rakentuminen sisälsi. Suunnitelmassa asutus oli pientalovaltaista, ja se noudatteli vapaasti maaston muotoja ja maatalousmaiseman kasvullisuutta. Kolmea alalähiötä sekä yhdisti että erotti avoimet laaksomuo-dostelmat. Yleisille rakennuksille ja kaupallisille palveluille oli varattu melko vähän alueita. Varsinainen keskus oli vaatimaton rakennusryhmä neljän vapaamuotoisen kadun risteuksen ympärillä. Uudenmaan lääninhallitus vahvisti Hagalundin rakennussuunnitelman vuonna 1947.

Yhdyskuntasuunnittelussa uudet tuulet olivat alkaneet puhalttaa jo vuosisadan vaihteen jälkeen puutarhakaupunkiaatteen muodossa, aluksi Englannissa. Suomessa ensimmäinen tämän aatteen sovellus oli Puu-Käpylä 1920-luvulla. Seuraava luonnon asuntoalueen tärkeänä elementtinä mukaan ottava toteutus oli 30-luvun lopun Olympiakylä Helsingissä.

Meurmanin asemakaavaopin esikuvina vaikuttivat puutarhakaupunkiaatteen isä Sir Ebenezer Howard, ensimmäiset puutarhakaupungin suunnittelijat Sir Raymond Unwin ja Barry Baker sekä Eliel Saarinen. Lisäksi Meurman piti oppiansa auktoriteettina amerikkalaista Lewis Mumfordia. Mumfordin ajatukset kaupunkisuunnittelusta herättivät Ruotsissa yhtä suurta huomiota kuin Suomessa. Mumfordin teos "Kaupunkikulttuuri" sai Pohjoismaissa suuremman vaikutuksen kuin Yhdysvalloissa, siitä tuli 1940-luvun Ruotsissa yhtä tärkeä kuin Le Corbusierin opeista 1920-luvulla.

Meurmanin syvästi suomalaiseen kaupunkisuunnitteluun vaikuttaneen opin erikoisuus oli, että siinä yhdistyi kolme lähtökohdiltaan erilaista ulottuvuutta ainutlaatuisen harmoniseksi kokonaisuudeksi. Ensinnäkin Meurman piti arvossa ja esillä Euroopan kaupunkisuunnittelun pitkiä historiallisia perinteitä. Toinen tärkeä tekijä olivat englantilais-amerikkalaisen kaupunkisuunnittelun uudet opit, kolmas suomalainen agraariperinne. Tämä asennoituminen oli kansallista pohjaltaan. Suomalaisessa kulttuurissa aina keskiajalta näkyy tarve ja kyky sulattaa kansainvälisiä virtauksia kotimaisiin oloihin.

Otto I. Meurmanin suunnitelman pienoismalli, noin v.1945
(Timo Tuomi: Elämää ja arkkitehtuuria, Tapiola)

MERKITYS

Omapiirteisen mukaillun puutarhakaupungin edustajana

Tapiola edustaa niin lähtökohtaisten ideoiden kuin rakentamisaikaisten ajatusten yhdistelmää sovitettuna suomalaisiin oloihin.

Ihmisläheisen ihanteen ja yhteisöllisyyden ilmentäjänä

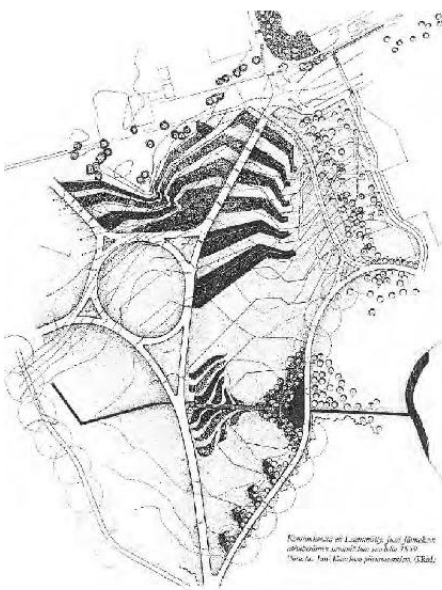
Biologisten toimintojen merkityksen korostaminen ja ihmisen näkeminen kokonaisvaltaisesti biologisena olentona ohjasi voimakkaasti von Hertzenin käsityksiä asunto- ja kaupunki suunnittelusta – myös yhteiskunnallisen tasa-arvon ja yhteisöllisyyden korostaminen oli tärkeää.

Suomalaisen yhteiskunnan ilmentäjänä pienoisikoossa

Tämä oli Asuntosäätiön tavoite, jossa edustettuna kaikki yhteiskuntaluokat, erityyppiset rakennukset omakotitaloista rivi- ja kerrostaloihin, työpaikkojen omavaraisuus, joka näistä selkeimmin jäi toteutumatta. Sittenkin työpaikkaomavaraisuus on kehittynyt hyvinkin voimakkaasti.

Maisemasuunnittelun edelläkävijänä

Tapiolassa luotiin suomalaisen maisemasuunnittelun historiaa. Laajamittaiseen puistojen suunnitteluun saatiin vaikutteita niin Yhdysvalloista, Ruotsista kuin Tanskastakin. Tapiolan merkittävimpiä puistoja ovat Leimuniitty ja Silkkiniitty. Leimuniitty on Tapiolan ensimmäinen rakennettu puisto. Tavoitteena oli luoda uuden puutarhakaupungin tunnus ja mainos.

Leimuniitty, Jussi Jänneksen suunnitelma vuodelta 1959, (Jussi Jänneksen arkisto / Maisema-arkkitehdit Byman & Ruokonen Oy: Tapiola, ...)

Tapiolan synty 1950-luvulla

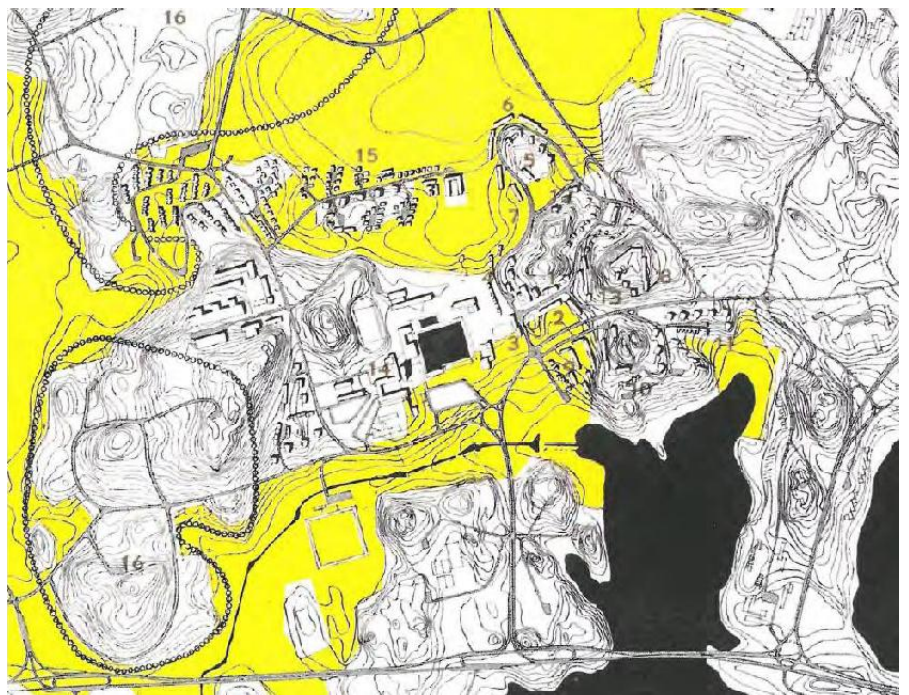
Väestöliitto osti Hagalundin maat 1951 uuden tyyppisen puutarhakaupungin rakentamiseksi, ja sen aloitteesta perustettiin Asuntosäätiö hankkeen suunnittelua ja rakentamista varten. Heikki von Hertzenin kunnianhimoisena tavoitteena oli luoda malliyhdyskunta lähdössä olevalle suomalaiselle kaupungistumiselle. Hankkeen taustalla oli humanistinen ja idealistinen näkemys tulevaisuuden suomalaisesta kaupunkirakentamisesta.

Työhön palkattiin ajan johtavia arkkitehtejä, mm. Aarne Ervi, Viljo Revell, Aulis Blomstedt ja Markus Tavio. Suunnitelmia laadittiin rakennusryhmittäin, jotka jokaista yksityiskohtaa myöten istutettiin maastoon sopiviksi. Alueen väljä rakennuskaava tarjosi mahdollisuuden monille lahjakkaille arkkitehteille suhteellisen vapaaseen ja kokeilevaan suunnitteluun. Monet puutarhakaupungin rakennuksista ovat jääneet Suomen arkkitehtuurin historiaan aikakautensa parhaina edustajina.

Puutarhakaupungin ihanteiden lisäksi suunnittelijat olivat saaneet vaikutteita Le Corbusieriltä ja muilta modernismin propagandisteilta, joten heidän kaupunki-ihanteeseensa kuuluivat myös vaikuttavia siluettinäkyymiä muodostavat tornitalot ja tiivis rakennustapa. Meurmanin suunnitelma koki monia muutoksia, ja vain osa peruseriaaateista säilyi. Mm. kerrostalojen osuus lisääntyi merkittävästi ja keskustan läpiajoliikenteen haittoja pyrittiin suunnittelulla vähentämään. Puutarhakaupungin nimeksi tuli Tapiola.

Rakennustehokkuuden nostaminen oli Meurmanista vastoin Tapiolan alkuperäisiä suunnitteluperiaatteita. Meurman erosi Tapiolan suunnittelutyöstä 1954 siksi, että Asuntosäätiö päätti rakentaa itäisen lähion Viljo Revellin tornitalot. Myöhemmin Meurman myös arvosteli sitä, että Tapiolan kaupunkikuvasta tuli turhan hajanainen, "semmoinen vanhanhenkinen kaupunkimaisuuskin voisi jossain määrin olla paikallaan..."

Alusta alkaen maisemasuunnittelulle annettiin Suomen oloissa ennen näkemättömän tärkeä osa. Maaston muodot, metsäalueet ja peltolaaksot muodostivat suunnittelun tärkeän lähtökohtakokonaisuuden. Maisemasuunnitteluun palkattiin Ruotsista suomalaissyntyinen Nils Oréto, jonka työtä jatkoi 1955 Jussi Jännes. Heidän ohellaan suunnitelmia teki lukuisa joukko johtavia nuoria maisema-arkkitehtejä. Asuntosäätiön ylipuutarhuri Carl Johan Gottbergin rooli oli merkittävä suunnittelun ohella myös suunnitelmien toteuttamisessa.

Tapiolan asemapiirustus 1950-luvun puolivälissä
Avoimet laaksomuodostelmat ja niiden liittyminen toisiinsa selvästi näkyvissä.
(Timo Tuomi (toim): Elämää ja arkkitehtuuria, Tapiola)

MERKITYS

Modernismin vaikutteiden edustavana esimerkkinä

Uusina piirteinä näkyvät selkeästi silhuettinäkyviä muodostavat tornit, tiiviimpi rakentaminen ja selkeä arkkitehtuuri. Keskustasommitelmassa voidaan havaita vaikutteita mm. Le Corbusierin suunnitelmista.

Maamerkkiteeman esittelijänä

Keskustornin maamerkkiteema on tyypillinen modernin arkkitehtuurin ja kaupunkisuunnittelun keskusta-aihe, joka korostaa keskustan visualisuutta ja palvelee näiden fyysisenä monumenttina. Korostettiin myös asunto-alueita maamerkeillä, usein tornien ryhmillä korkeilla paikoilla.

Liikekeskustarakentamisen ja -arkkitehtuurin edelläkävijänä

Ervin keskustalla on ainutlaatuisuudessaan keskeinen sija toisen maailmansodan jälkeisen suomalaisen arkkitehtuurin ja liikekeskustarakentamisen historiassa. Suunnitelma on hieno esimerkki aikansa arkkitehtuurin modernismin veistoksellisuudesta ja kaupunkikeskustavisiosta. Liikekeskustarakentamisen näkökulmasta keskusta oli alun perin harvinainen suomalainen esimerkki ns. asumakunnan liikekeskuksesta.

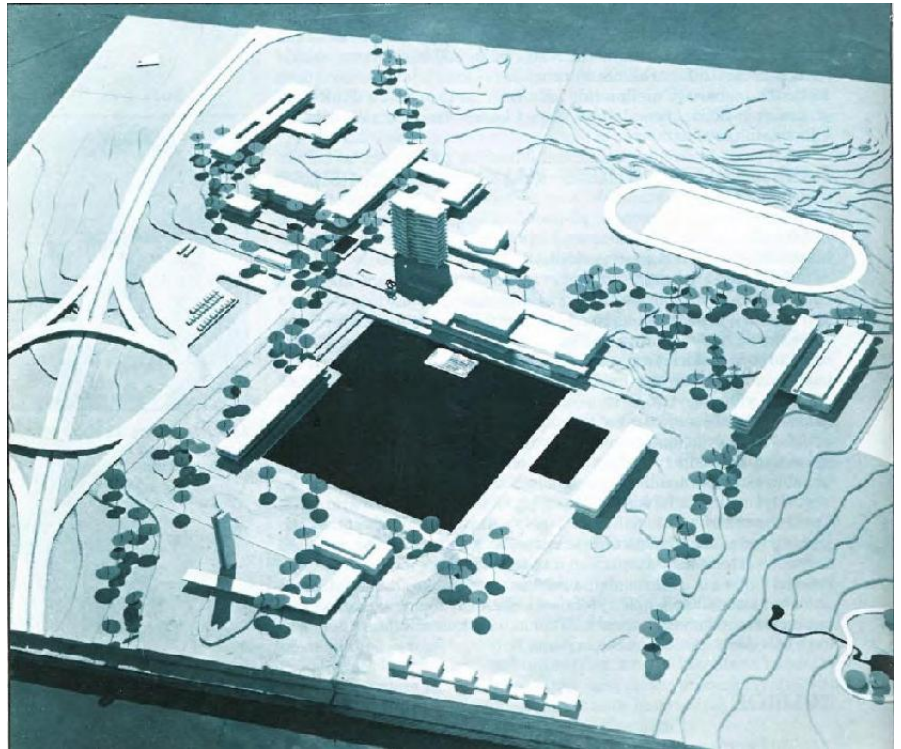
Lisäksi Heikintoria voidaan pitää Suomen ensimmäisenä kauppakeskukseksi siinä mielessä kuin kauppakeskus mielletään sisälle sijoitetuksi liikkeen ja kävelyalueiden muodostamaksi kokonaisuudeksi, jossa eri liiketoiminnot eivät ole saman yrityksen hallinnassa.

Keskusaltaan ympäristö julkisten rakennusten aukion ja arkkitehtuurin esimerkkinä

Miljöö edustaa liikekeskuksen ohella Ervin alkuperäistä ajatusta monipuolisia toimintoja sisältävästä keskustasta. Alue on rakentunut vaihteittain, osin eri tavalla kuin Ervin suunnitelmissa, mutta on onnistunut kokonaisuus ja arvostettua Tapiolan keskustamiljöötä.

Kävelykaturakentamisen esimerkkinä

Tapionraitti on suunniteltu ja toteutettu alusta alkaen kävelykaduksi, mikä on ollut suomalaisessa kaupunkirakentamisessa harvinaista. Se edustaa laajamittaista kävelykatusuunnittelua esikaupunkialueella. Tapionraitti on ainutlaatuinen esimerkki modernin arkkitehtuurin kävelykeskustaihanteesta Suomessa.

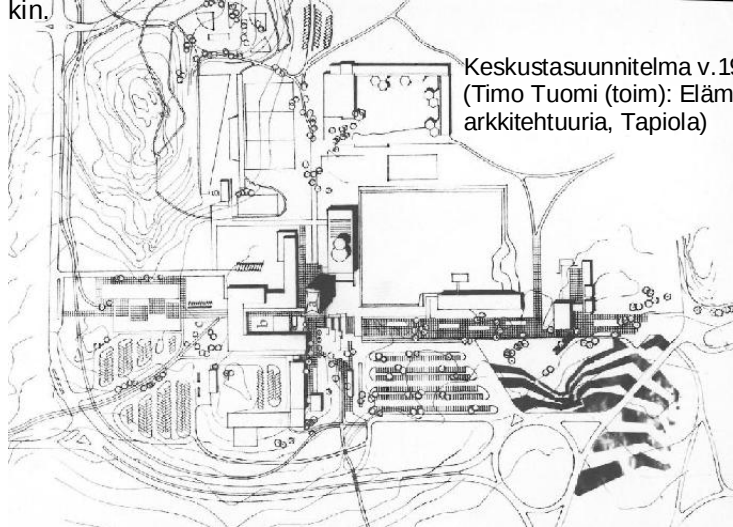

Ervin voittaneen ehdotuksen "Don Hertenin kylä" pienoismalli, (Heikki von Hertzen: Raportti kaupungin rakentamisesta)

Keskustasuunnitelmat

Asuntosäätiö järjesti keskustan suunnittelusta kilpailun 1953-54. Kilpailun voitti Aarne Ervin toimiston ehdotus. Sitä kiiteltiin hyvästä arkkitehtonisesta kokonaisuudesta. Ervi hahmotteli keskustaa edelleen ja se rakentui pitkälti hänen 1950-luvun lopun suunnitelmiaan vastaavasti.

Keskustan kaupunkitilat liittyivät Ervin suunnitelmissa osaksi korostettuja kävely-yhteyksiä. Meurmanin suunnitelmasta ja useista kilpailuehdotuksista poiketen, Ervin ajatus oli, että itä-länsisuuntaista liikennettä ei suunnata keskustan läpi vaan etelämpää, jotta keskustalle saadaan enemmän tilaa. Läpiajoliikenteen haittoja oli pienennetty sijoittamalla itä-länsi-suuntainen kokoojaku tiukan etäällä keskustasta ja poistamalla tieyhteys Jorvaksentielle, jolloin pohjois-etelä-suuntaisen läpiajoliikenne väheni. Tämä liikenne johdettiin osin idempänä ja myöhemmin Kehä I:ksi muodostunutta väylää myöten. Keskusta-alueella vanhan tykkien paikoille sijoittui keskustakävelykatu. Se yhdisti kaupunkitilat ja liitti itäisen ja läntisen asumalähiön keskustaan ja toisiinsa. Jalankulkuliike oli suunnitelmassa viety keskustan ja Tapiontorin läpi sekä keskustaltaan eteläpuolitse itäisen ja läntisen lähiön yhdistävänä huolitellusti toteutettuna Tapionraittina. Pohjois-etelä-suuntainen kevyen liikenteen raitti kulki keskustornin ja altaan välisen aukion läpi. Näin kevyen liikenteen raitit yhdistivät asuntoalueet, kulttuuri- ja kaupalliset palvelut toisiinsa. Periaatteena oli, että asuntoalueiden ja keskustan välillä pääsee kulkemaan ajoneuvoliikenteestä erotettuja raitteja pitkin.

Keskustasuunnitelma v.1954 (Timo Tuomi (toim): Elämää ja arkkitehtuuria, Tapiola)

Hallinto-, liike- ja kulttuurirakennusten ryhmittelyä eriluonteisten aukioiden äärelle pidettiin huomionarvoisena ja puutarhakaupungille luonteenomaisena jo Ervin kilpailuehdotuksessa. Matalat ja korkeat rakennukset lomittuivat väljästi keskenään. Alueen dominanttina toimi 13-kerroksinen tornitalo. Sen ympäristössä oli kolme toisiinsa liittyvää aukiotilaa: sisääntuloaukio Leimuniitty-Tapionaukio, Keskusaltaan aukio sekä matalan liikerakennuksen rajaama Tapiontori. Keskusaltaan ympärille sijoittui yleisiä kulttuuri- ja palvelurakennuksia sekä ympäristöään vähän korkeammalle toimistotorni ja sen juurelle pienen pihan ympärille sijoittunut kaksikerroksinen liikekeskus laajennusvaroineen. Nämä tulisivat muodostamaan Tapiolan monumentaalikeskuksen. Keskustornista ja sen edessä olevalta aukiolta tuli olemaan vapaa näkymä alempana avautuvan Leimuniityn kautta Otsolahdelle. Tapiontorin liikekeskus ja keskustorni valmistuivat vuonna 1961.

Ervin kilpailuehdotuksen ansioksi luettiin myös paikalla sijainneen sorakuopan kekseliäs hyväksikäyttö kokoavana keskusaltaana. Ervin ajatus oli, että julkiset rakennukset ryhmittyvät sorakuopasta muodostettavan vesialtaan ympärille. Keskusaltaan ympärille puoliavointa aukiotilaa muodostamaan toteutettiin 1950-60-luvuilla Tapiolan oppikoulu, uimahalli ja kirkko sekä myöhemmin 1970-luvulla Tapiola Garden hotelli. Kulttuurikeskuksen paikalle oli luonnosteltu nykyistä pienempi rakennus, teatteri. Sen länsipuolelle Ervin ideoima terassoitu, puistojen erottama harjoittelupuisto toteutui vain osin. Oppikoulun rakentamisen myötä rakennettiin suuri pallokenttä sekä nykyisen pysäköintitalon paikalle pienempi kenttä.

1950-60-luvuilla rakentunut muu Tapiola koostui itäisestä ja läntisestä lähiöstä keskuksen molemmiin puolin. Niissä rakentaminen sijoittui vapaasti luontoon ja puistoihin ilman tontteja rajaavia aitoja. 1958 järjestettiin pohjoisen lähiön suunnittelusta kutsukilpailu, jonka voitti arkkitehti Pentti Aholan ehdotus. Siinä rakennusten ja katujen sijoittelu perustui suorakulmaiseen koordinaatistoon toisin kuin vapaamuotoisesti sommitelluissa kahdessa aikaisemmassa lähiössä.

Tapiolan asemapiirustus 1960-luvun alku,
(Pertti Maisala: Espoo - oma lukunsa)

Tapiola rakentuu ja keskus täydentyy 1960-luvulla

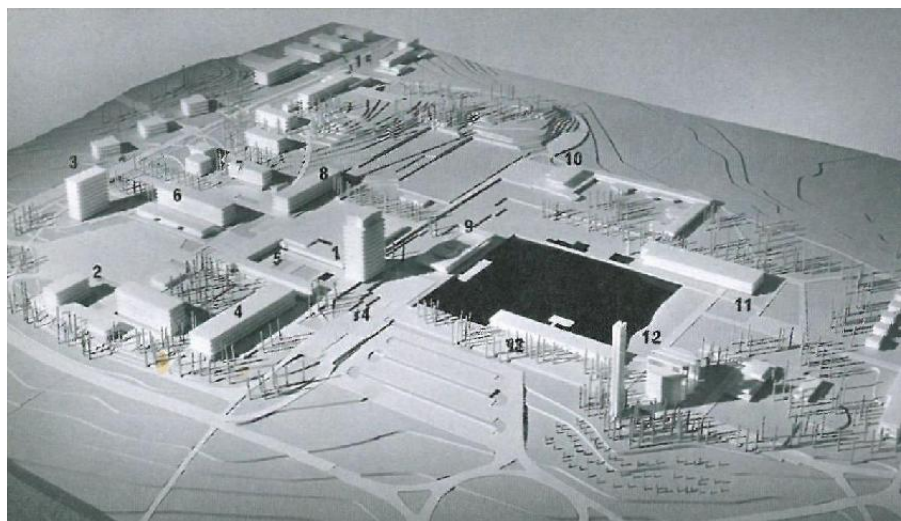
Tapionraitin ja Pohjantien risteykseen rakennettiin kahdeksankerroksinen toimistotalo Raitinlukko 1966 merkkamaan keskustan länsireunaa. Sen ja Keskustornin väliin, Tapionraitin päälle rakennettiin pari vuotta myöhemmin Suomen ensimmäinen kauppiastavaratalo Heikintori. Päinvastoin kuin ruotissa, josta malli rakennustyyppiin oli saatu, omistivat yrittäjät liiketilansa.

Liike-elämää palvelevat rakennukset muodostivat oman ryhmänsä siten, että suuri osa asuntoalueille hakeutuvasta jalankulkuliikenteestä ohjautui ajoneuvoliikenteeltä rauhoitettuna kauppa-aukean halki. Keskustornin pohjakerrokseen oli sijoitettu liiketiloja, jotka liittyivät matalaan liikekeskukseen. Keskustornilta länteen oli Tapionraitin varrella toinen matalahko liikerakennus Heikintori. Se muodosti yhdessä Tapiontorin liikekeskuksen kanssa samalla tasolla etenevän liikeakselin, jota korosti myös maanpinnan selkeä yhtenäinen betonilaatoitus. Sampotori lasten leikkipaikkoineen oli suunniteltu osaksi asiakkaita palvelevaa kokonaisuutta. Jossain määrin Tapionraitin yhdistävä funktio koki Heikintorin tultua rakennetuksi kolauksen, koska kauppiastavaratalo oli iltaisin ja öisin suljettu.

Keskustaan ideoitin paljonkin erilaisia suunnitelmia, jotka eivät kuitenkaan toteutuneet. Oletettiin, että jo vuonna 2000 helikopteriauto saattaisi olla varsin yleinen. Tätä varten ehdotettiin aluetta liikenneympyrän läheltä lentokenttää ja huoltorakennuksia varten. Keskustan liikerakennusten eteläpuolelle oli Ervin suunnitelmissa luonnosteltu aukio ja hallintorakennus virastoineen. Näitä ei toteutettu ja keskustan eteläreuna jäi osin kesken.

Ervin suunnitelmissa oli esitetty myös Kaupinkallion ns. invaliditalot sekä etelärinteeseen sijoitetut kolme asuinkerrostaloa, joista kaksi toteutui periaateratkaisun ja sijainnin osalta. Kolmannen, alimman, sijalle valmistui Terveystalo. Urheilutalo rakennettiin Ervin suunnitelmissa esitetyn pitkänomaisen pohjois-eteläsuuntaisen rakennuksen paikalle. Suunnitelmissa esitettyä Tapiontorin siipirakennusta ei sellaisenaan toteutettu. Ervin suunnitelmissa esiintyi myös ajatus, jossa Terveystalon sijaan olisikin rakennettu hotelli, tai Terveystalon ja Urheilutalon tilalla olisi ollut suurempi julkinen rakennus. Kaupinkallion länsirinteeseen luonnosteltu oppilaitos tai vaihtoehtoisissa suunnitelmissa mäen laelle esitetty asuntotorni eivät toteutuneet.

Ervi perusteli 1960-luvun alussa keskustan rakentamisen mitoitusta: "Tapiolan puutarhakaupungin keskustan väljyys on ehkä outo yleisesti tavoiteltuun tiheään city-ratkaisuun verrattuna. Tällä periaatteella pyritään kuitenkin paitsi eräänlaiseen viihtyisyyteen ja puutarhakaupunkimaisuuteen, myös varaamaan tuleville tarpeille suurempaa suunnittelun vapautta."

Keskustan kehittelyä, pienoismalli 1956 (Maisala)

MERKITYS

Ruutukaava-ajattelun uudelleen tulkitsijana

60-luvun yleinen radikaalistuminen vasemmistolaisuuden yhdistyminen sosiologian ja muiden ihmistieteiden kehitykseen vaikuttivat myös arkkitehteihin ja kaupunkisuunnitteluun. Osana kehitystä oli tiiviin ruutukaavakaupungin suunnitteluperiaatteiden uusi tuleminen, tällä kertaa ymmärrettyinä demokraattisen tasapuolisuuden toteuttajana.

Ideaa heijasteli lähinnä pohjoinen lähiö. Keskustan osallakin oli suorakulmainen järjestely, mutta sillä ei tarkoitettu "urbaania" vastakohtana "metsäkaupungille" - pyrittiin lähinnä luomaan selkeyttä vapaamuotoisia asumasoluja yhdistävänä keskuksena.

Metsäkaupungin sovellusten mallina

Tapiolasta puhutaan myös metsäkaupunkina. Sen esimerkin pohjalta lähiömallia sovellettiin yleisesti. Kuitenkin harvakeen metsiin rakennettuja lähiöitä, joita ei enää samastettu puutarhakaupungin ideologiaan, alettiin arvostella. Hajasijoitusperiaatetta kritisoitiin yleismaailmallisesti 60-luvulta lähtien, perinteisen kaupunkirakenteen toiminnallinen monipuolisuus alettiin jälleen nähdä myönteisenä arvona.

Kansainvälistä vertailua

MERKITYS

Kansainvälisenä esimerkkinä

Tapiola on maamme ainoa New-Town-hanke. Se liittyy Suomen kansainväliseen pyrkimykseen sodanjälkeisen kaupunkirakentamisen uusien muotojen löytämiseksi.

Tapiola on myös maamme ainoa yhdyskuntasuunnittelun toteutus, jolla on merkittäviä kansainvälisiä ulottuvuuksia ja mainetta.

Samalla Tapiola on maamme arkkitehtonisesti arvokkain ja monipuolisin lähiötoteutus.

Tapiola kuuluu DOCOMOMO:n valikoimaan suomalaisista modernismin merkkiteoksista.

Vällingby Centrum, Tukholma, 1952-56
suunnittelijat Backströ ja Reinius, Tunnelbanestation Magnus Ahlgren, maanpinta Eric Glemme.

Årsta Centrum, Tukholma, 1943-53,
suunnittelijat Eric ja Tore Ahlsen

Tapiolan kaupunkirakenteellisenä esikuvana voidaan pitää puutarhakaupunkiperiaatteen mukaisesti toteutettuja asuntoalueita. Hertzenin esiintuomat kohteet olivat Suomesta Puu-Käpylä, Ruotsista Tukholman Fréhäll, Malmön Friluftstaden, Göteborgin Guldheden ja Yhdysvalloista Radburn ja Greenbelt. Varsinainen Carden City-liike levisi maailmalla hyvinkin laajalle. Ensimmäiset toteutukset Englannissa olivat olleet Lechworth ja Welwyn. Yhdysvalloissa toteutettiin montakin Carden Cityä. Liike levisi edelleen Etelä-Amerikkaan Brasiliaan ja Argentiinaan, jopa Australiaan. Tapiola sai vaikutteita myös toisen maailmansodan jälkeisessä Britanniassa vaikuttaneesta New Town-ohjelmasta.

Tapiolan suunnittelu ja rakentaminen liitettiin voimakkaaseen tiedottamiseen. Tapiolalla oli alun perin kansainvälinen profiili. Kansainvälisten asiantuntijoiden vierailut Tapiolassa olivat tavallisia, ja Tapiola oli esillä kansainvälisissä kongresseissa. Keskustelu Tapiolasta ja "Tapiolan koulukunnan" omaksumista suunnitteluperiaatteista laajeni eurooppalaista ympyröistä yleismaailmalliseksi mielipiteiden vaihdoksi. Voimakkaimmat reaktiot tulivat Yhdysvalloista, mutta myös Japani osoitti suurta kiinnostusta. Euroopan sosiaalisia ja yhteiskunnallisia arvoja korostavat maat, kuten Italia ja Ranska olivat kiinnostuneita Ruotsin ratkaisusta. Englantilaiset ja yhdysvaltalaiset piirit taas olivat kiinnostuneempia Tapiolan mallista. Asetelmaa korostaa puutarhakaupungin käsitteen varhainen liittäminen Tapiolan suunnitteluideologiaan.

Tapiolaa arvostettiin myös verrattuna muihin ajankohdan kaupunkikohteisiin nähden. Esimerkiksi 60-luvulla ranskalaisessa vertailututkimuksessa pohjoismaiden kaupunkien kesken kaupunkisuunnittelija Pierre Merlin erotti Tapiolan ainoaksi todelliseksi uudeksi kaupungiksi ja määritteli muut pohjoismaiset toteutukset lähinnä esikaupunkialueiksi tai satelliiteiksi: "Tapiolan keskustan suunnitelma on paljon kunnianhimoisempi kuin vastaavat ruotsalaiset hankkeet. Sen toiminnot eivät rajoitu tarjoamaan kaupallisia palveluita, vaan ne käsittävät myös vapaa-ajan, kulttuurin, urheilun, puhumattakaan toimistoista ja niitä vastaavista aktiviteeteista. Suunnittelu on erityisen herkästi toteutettu juuri Tapiolassa, jossa erityyppiset rakennukset, niiden vaihteleva sijoitus ja erilaiset konstruktiiviset menetelmät ainoastaan lisäävät sen usein poikkeuksellisen rakentamisen laatutason luomaa visuaalisesti onnistunutta vaikutelmaa, joka on kunniaksi suomalaisen arkkitehtuurin maineelle."

Tapiola on syntynyt yhteiskunnallisen ohjauksen sivulla, osin suorastaan vaihtoehtona vallassa olevalle kaupunkisuunnittelukäytännölle. Näin Tapiola on syntynyt yksilöllisen aloitteen idealistiselta pohjalta. Vastaavana aikana Ruotsin ja osin Norjan parhaimmat kaupunkirakenteelliset saavutukset sitä vastoin ovat yhteiskunnallisen tavoitteenasettamisen ja ohjelmoinnin tuloksia. Siksi niissä korostuvat rauhanaate, inhimillisen kanssakäymisen ideaali ja vahva sosiaalinen tasavertaisuusperiaate.

Kansainvälisesti tunnettuja esimerkkejä Pohjoismaisesta lähiörakentamisesta olivat mm. Ruotsin Årsta, Vällingby ja Farsta. Ruotsissa kaupunkisuunnitteluperiaatteesta käytettiin nimitystä ABC-kaupunki (Arbete, Bostad och Centrum). Tavoitteena oli luoda eheä kaupunkirakenne sisällyttäen siihen asuin- ja työpaikka-alueet sekä palvelut tarjoava keskus. Ruotsin kohteet sisälsivät Tapiolaa enemmän kaupunkimaisia piirteitä. Esimerkiksi huolellisesti suunniteltu Vällingby sai Suomesta kritiikkiä kerrostalojen paljoudesta.

Suomessa toteutettiin myös muita laadukkaita asuinalueita. Helsingissä laajojen esikaupunkialueiden kaavoittamista yksinkertaisti se, että kaupunki oli jo ennen sotia hankkinut omistukseensa yhtenäisiä alueita vanhojen rajojensa ulkopuolelta. Helsingissä kaavoitettiin mm. Herttoniemen, Roihuvuoren, Maunulan, Haagan ja Munkkivuoren lähiöt, joita nykyaika arvostanee hyvinkin samoilla perusteilla kuin Tapiolaa. Luonnonmaisemaan pehmeästi sovitettu asemakaava ja maaston muotoja korostava talojen massoittelu antavat alueille veistoksellista kauneutta. Tapiolaa tiheämpinä ne ovat selkeästi kaupunkimaisia.

Liikekeskuksen laajentamistarve /aluekeskus

Ilmakuva keskuksesta 1970-luvun alussa (valok. Kai R. Lehtonen), (Timo Tuomi (toim.): Elämää ja arkkitehtuuria, Tapiola)

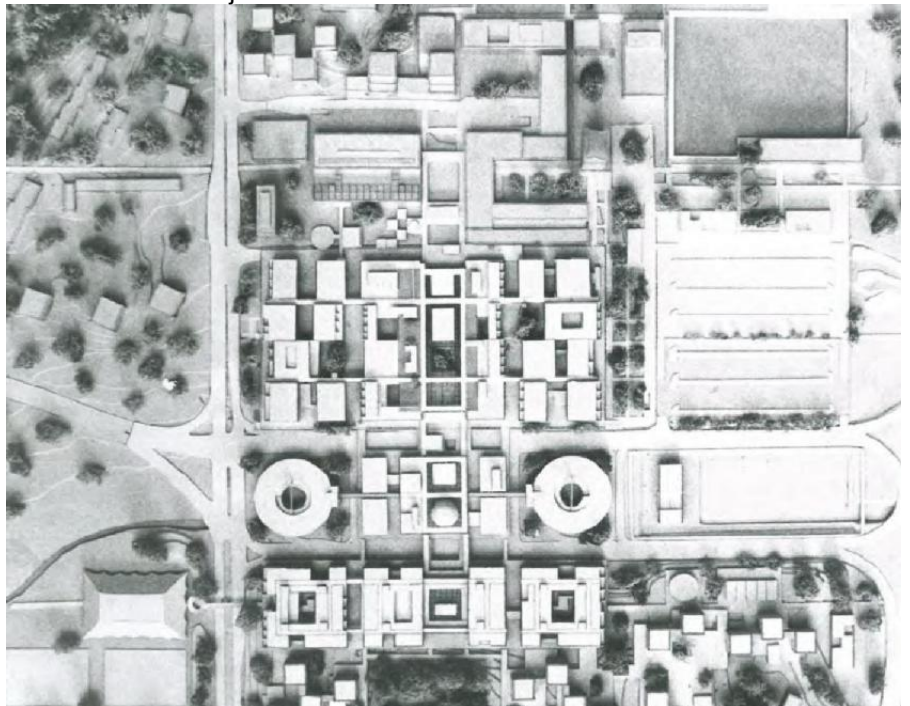
Leimuniitty ja keskusta 1970-luvun alussa, (Heikki von Hertzen: Raportti kaupungin rakentamisesta)

Keskustan eteläosien rakentamista ei jatkettu kehitellyn Ervin keskustasuunnitelman mukaisesti. Espoon yleiskaavasunnittelussa pohdittiin 1960-luvun lopulla Kaakkois-Espoon aluekeskuksen sijoittamisvaihtoehtoja. Sen sijoitukseen, mitoitukseen ja suunnitteluun vaikuttavat tekijät olivat erilaiset, kuin oli ollut tilanne Tapiolan keskustakilpailun aikana 1950-luvulla. Pääkaupunkiseutu oli kasvanut voimakkaasti ja Espoon väkiluku lähes kolminkertaistunut. Pahin niukuuden aika oli ohi ja kulutustottumukset muuttuneet, ihmisten liikkuvuus oli lisääntynyt ja henkilöautojen määrä Suomessa oli kymmenkertaistunut tänä puolentoista vuosikymmenen aikana.

Keskustaa pyrittiin laajentamaan tuon ajan kaupunkisuunnitteluperiaatteiden mukaisesti. Tunnusomaista oli 60-70-lukujen suunnitteluperiaate, jonka mukaan rajattomasti kasvavan yksityisautoliikenteen vuoksi jalankulkuväylät ja lasten leikkialueet tuli erottaa eri tasoille katuverkosta turvallisuuden vuoksi. Mallia on sovellettu mm. Itä-Pasilassa ja Merihaassa sekä Raision ja Lappeenrannan keskustoissa. Myönteisestä tavoitteesta huolimatta lopputulos oli usein epäinhimillinen. Betonisiltojen ja ramppien hallitsema katutila tuotti epämääräistä ympäristöä, jossa oli vaikea suunnistaa.

Ruutukaavan ohella strukturalismi leimasi aikakauden suunnittelua. Yhä urbaanimpi ja entistä tehokkaampi kompaktikaupunki alettiin nähdä kontaktikaupunkina. Ajattelun taustalla oli mm. Christopher Alexanderin "City is not a tree"-trenditeoksen strukturiajattelu. Teoria ihannoi elävää kaupunkitilaa, joka mahdollistaisi lukemattomat asiayhteydet ja kontaktit. Korostettiin arkkitehtuurin anonyymisyyttä, urbaania tiiviyyttä ja suorakulmaisen verkoston käyttöä. Karkeimmillaan tällaista yleispätevää kaupunkirakennetta käytettiin piittaamatta maaston muodoista tai muista paikan erityispiirteistä.

Arkkitehtitoimisto Juutilainen–Kairamo–Mikkola–Pallasmaalta tilattiin vaihtoehtoselvityksiä aluekeskuksen sijainnista. Valittiin vaihtoehto, jossa Tapiolan keskustaa laajennettiin ja osa kerrosalasta sijoitettiin Matinkylään. Vaihtoehdon mukainen Tapiolan keskustan luonnos oli ajan kansainvälisten trendien mukainen matalahko säännöllinen struktuurimatto. Alimmissa kerroksissa olivat kadut, huoltoliikenne ja pysäköinti. Näiden päällä oli 3-4 kerrosta liike- ja toimistotilaa ja säännöllinen lasikatteinen jalankulkuverkosto. Luonnos tehtiin kauppalan asemakaavaosaston ohjauksessa ilman yhteistyötä maanomistajien, Asuntosäätiön ja Hakan kanssa. Suunnitelmaa pidettiin kuitenkin latteana, yksitoikkoisena ja puutarhakaupunkiin sopimattomana. Katsottiin, että se poikkeaa Tapiolan muusta rakentamisesta, jossa on toteutettu matalaa ja korkeaa rakentamista rinnakkain.

Arkkitehtitoimisto Juutilainen-Kairamo-Mikkola-Pallasmaan keskustan laajentamissuunnitelman pienoismalli 1968, (Pertti Maisala: Espoo - oma lukunsa)

Penttilän ensimmäinen ehdotus 1971, (Pertti Maisala: Espoo - oma lukunsa)

Vuoden 1974 kaavan mukainen pienoismalli, Merituulentien kohta vielä melko avoin ja matala, (Pertti Maisala: Espoo - oma lukunsa)

Liikekeskusta laajenee 1970-, 1980- ja 1990-luvulla

Arkkitehtitoimisto JKMP:n luonnos hylättiin kauppalan ja maanomistajien yhteistyöelimessä 1970. Maanomistajat halusivat antaa suunnittelutehtävän Timo Penttilälle "toteuttamis- ja markkinointiedellytysten tutkimista varten". Tavoitteena oli tehdä keskus kolmeen tasoon: ylin taso oli "jalankulkijan kaupunki", ihmisen mittakaavassa suunniteltu kaupunkimiljö, vaihtelevine torninäkymineen ja ostoskujineen, patioineen ja puistikoineen. Ensimmäisessä ehdotuksessa näkyi tavoite kaupunkiaukiotilojen ryhmittymisestä. Suunnitelma ei toteutunut. Sitä kehiteltiin kauppalan (kaupunki vuodesta 1972) ja maanomistajien toimesta, ja kaava vahvistettiin 1974. Suunnitelma sopi maanomistajien tavoitteisiin paremmin mm. tonttijaon ja rakennettavuuden kannalta. Lopputulos oli tiiviimpi rakenne ilman kävelyaukiota. Kaava sisälsi rakennusoikeutta 105.500 kem², josta asunnoille varattiin noin kolmannes. Hakan osuus oli jonkin verran suurempi kuin Asuntosäätiön. Rakentaminen alkoi ripeästi 1976.

Laajennustyöt aloitettiin Sokoksen ja Suomen Sokerin talosta, liikenneympyrä poistettu, yläkuva 1975. Laajennusta jatkettiin etelä- ja länsireunoilla, alakuva. (kuvat Kai R. Lehtonen, Espoon kaupunginmuseo)

Keskusta 1980-luvun alussa. Nurkkatontit ja kaakkoiskulma rakentamatta, (Timo Tuomi (toim.): Elämää ja arkkitehtuuria, Tapiola)

Keskustalaajennuksen pienoismalli 1970-luvulta (Asuntosäätiö). Siinä näkyy uuden ja vanhan alueen nivelosaksi suunnitellut asuintornit sekä etualalle Länsituulenaukiolle pysäköintikentän sijaan aiotut toritoiminnot. Torin alle oli ajateltu 5-kerroksinen maanalainen pysäköintilaitos.

Laajennusosan pääratkaisut olivat samoja kuin Arkkitehtitoimisto JKMP:n ehdottamat: kolmitasaisuus, kauttakulkuliikenteen ohjaaminen kahden yksisuuntaisen liikennekadun avulla jalankulkutasojen alitse sekä pohjois-eteläsuunnassa kulkeva toinen jalankulkuakseli. Asuntosäätiö halusi korostaa, että nämä ratkaisut olivat edelleen erinomaisia.

Uusi keskusta oli tasoeroteltu siten, että liikekeskusosassa maantasossa jalankulkukannen alapuolella sijaitsi paikoitus- ja huoltokellarikerros. Tässä tasossa kulki myös itä-länsisuuntainen pääkatu Merituulentie 2+2 ajokais-toineen, bussikaistoineen ja -pysäkkeineen. Kannen alla kulkivat myös kaksi Merituulenkadun suuntaista kapeampaa huoltokatua, Itätuulentie ja Länsituulentie. Niiltä hoidettiin myös keskustan pysäköinti. Pysäköintiä oli rakennettu myös tämän tason alapuolisiin kellareihin.

Näiden päällä, betonikannella oli jalankulkutaso, jolta liike- ja toimistotalot nousivat. Jalankulkutasoon liittyvä liike- ja toimistorakentaminen keskittyi uuden keskusta-alueen keskiosaan, Merituulentien molemmiin puolin. Rakentamiskorkeus täällä oli 3-4 kerrosta kannen päällä. Kansirakenteeseen liittyen liiketilat ylittivät Merituulentien hieman matalampana.

Asuintornit sijaitsivat muuta keskusta korkeampina alueen eteläpäässä ja lähellä vanhaa keskustaa pohjoispäässä. Heikintorin ja vanhan liikekeskuk-sen lähellä sijaitsi kolme asuntoja sisältävää yhtiötä, korkeudeltaan 6-9 kerrosta. Eteläpään asuinkortteli liittyi kansirakenteeseen ja rajautui Tuulimäkeen. Korttelissa oli 11 asuintornia 6-8 kerrosta korkeina.

Suuri osa keskustaa oli rakennettu 1980-luvun alkupuolelle tultaessa mukaan lukien matalahko Merituulentien ylittävä liiketalo. 1980-luvun puolivälin jälkeen toteutettiin Merituulentien ja Pohjantien risteyksen nurkkatontit ja Pohjantien ylittävä kevyen liikenteen silta, Vesiputoustalo ja sen edustan allas sekä Satakielitalo. Pääosin uusi keskustan laajennus oli rakennettu valmiiksi 1980-luvun loppuun mennessä.

Myöhemmin 1990-luvun lopulla rakennettiin Merituulentien päälle Stockmannille laajennus aikaisemmin valmistuneen matalamman kadun päälle rakennetun Etolan rakennuksen viereen. Merituulentien kannen päälle rakennettiin sekä sivu- että korkeussuunnassa lisää. Kannen päälle tuli kolme kerrosta ja itäjulkisivuun vino lasi suojaamaan Stockmannia ohittavaa uutta ulkojalankulkuyhteyttä.

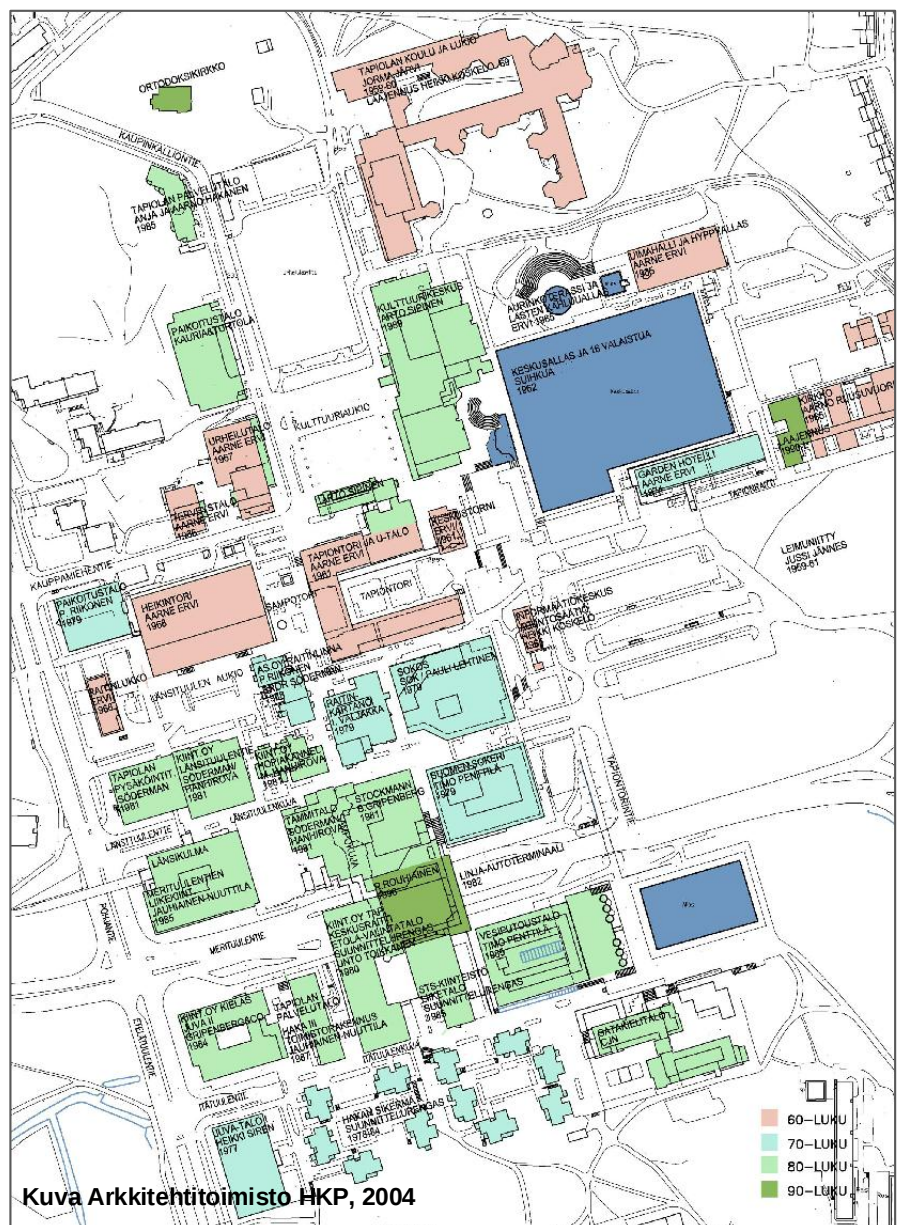

Keskusta lännestä 1987. (Soukan kamerakerho / Espoon kaupunginmuseo)

Aluekeskusta alussa suunnitellut Timo Penttilän toimisto suunnitteli myöhemmin Merituulentien pohjoispuolelle silloisen Suomen Sokerin pääkonttorin ja eteläpuolelle Vesiputoustalon. Vesiputoustalo dramaattisine kaupunkikuvallisine elementteineen oli tarkoitettu vanhan keskustornin kaupunkikuvalliseksi vastapainoksi idästä päin Tapiolan keskusta lähestyttäessä.

Muita alueen taloarkkitehteja olivat SOK:n yliarkkitehti Pauli Lehtinen (SOKOS), Ilmo Valjakka, Martti Hanhiova, Bror Söderman ja Pekka Riikonen, Bertel Gripenberg (Stockmann ja Kiint. Oy Kielas), arkkitehtitoimisto Jauhiainen-Nuuttila (Merituulentien liikekiinteistö, Satakielitalo, Vanhusten palvelutalo) ja Asuntosäätiön suunnitteluosasto. Itätuulentien asuntokorttelit Hakalle suunnitteli Suunnittelurengas ja Juva-talon Heikki Siren. Stockmannin viimeisen laajennuksen suunnitteli arkkitehtitoimisto Petri Rouhiainen.

MERKITYS

Kompaktikaupungin edustajana

Laajennusosa kuvastaa aikansa näkemystä tiivistä keskustarakentamisesta. Pyrkimyksenä oli luoda kaupunkimaista, tiivistä, elävää ympäristöä, jossa eri toiminnot ovat sekoittuneina.

Kaupunkimaisen kävelykeskustan korostajana

Kävelykeskusta laajentui uudistuksen myötä Merituulentien yli yhdistäen kadun erottamia alueita. Laajennus jatkaa oikean kaupunkimaisen keskustan ja kävely-ympäristön mallia. Vanhan keskustan selkeys ja hahmotettavuus eivät kuitenkaan jatku laajennusosassa. Alueen sisällä sovelias mittakaava ja tiiveys luovat osin edellytyksiä tavoitteena olleelle vilkkaalle kaupunkielämälle.

Keskustamaisen asuinympäristön tulkitsijana

Asuinrakennukset tulivat uutena elementtinä keskustaan kohoten maisemassa Merituulentien molemmiin puoliin 6-9-kerroksisina. Asuntojen myötä pyrittiin monipuolistamaan keskustamiljöötä, vaikkakin keskustan luonne näin muuttui alkuperäisestä ideaalista. Asuinrakennukset pyrkivät olemaan keskustamaisia, eikä luontoajattelua yritettykään jatkaa.

Kaupunkikuvan muuttujana

Rakentaminen edustaa tavoitteiltaan yhtenäistä rakennusmassojen kokonaissommitelmaa, josta yksittäisten rakennusten ei toivuttu eriytyvän. Asuinrakennuksia kuitenkin haluttiin nostaa esiin massasta. Joitain yksittäisiä kohtia pyrittiin korostamaan, kuten Vesiputoustalolla ja -altaalla luomaan vastapainoa Keskustornille.

Historiallisen kerrostuneisuuden kuvastajana

Vanha keskusta säilytettiin omanlaisenaan ja uudisrakentaminen edusti tietoisesti erityyppistä kompaktimpaa mallia, joka erottuisi tunnistettavana historiallisena kerrostumana.

Vanhan keskustan keskeisin tilakompositio ja keskustornin dominoiva vaikutus haluttiin säilyttää ja rakentaminen sopeuttaa maisemaan. Ajatus laaksomuodostelman korostamisesta rakennusmassoitteilla on kuitenkin murentunut myöhemmällä rakentamisella.

Uusi keskusta pyrittiin liittämään niin paljon kuin rakentamisen volyymin puitteissa oli mahdollista monumentaalikeskustaan ja muuhun Tapiolaan. Jalankulkutaso liittyi Tapiontorin ja Sampotorin tasoon. Pistemäisillä asuintorneilla pyrittiin liittämään rakentaminen vanhan keskustan rakenteeseen sekä etelässä Tuulimäen metsäpuistoon. Uusi rakennusvolyymi rakennettiin Merituulentien kohdalta matalammaksi kuin etelä- ja pohjoispää, jotta vanhojen niittyaukioiden jatkumo olisi jossain muodossa säilynyt, puhuttiin satula-mallista. Rakennusten värit ja julkisivumateriaali pyrittiin liittämään ympäristöönsä. Niinpä sekä asuin- että liikerakennusten julkisivut ovat kaikki samantyyppistä, vaalean beigeä klinkkerilaattaa.

Sampotori etelään ennen keskustan laajennusta, (valok. Teuvo Kanerva, Espoon kaupungimuseo)

Sampotori länteen keskustan laajentumisen jälkeen, (valok. Teuvo Kanerva, Espoon kaupungimuseo)

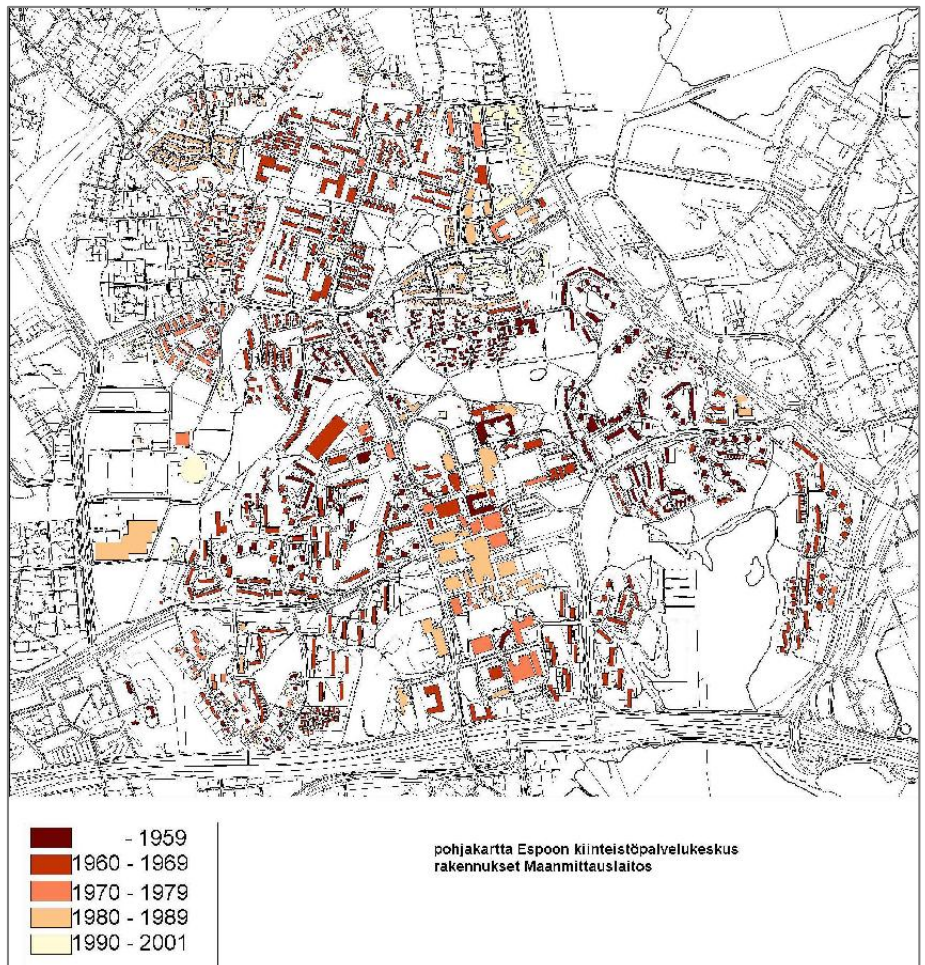
Menneestä tulevaisuuteen

Tapiola rakennettiin lähes valmiiksi melko lyhyessä ajassa. Tämä tapahtui yhteiskunnallisesti poikkeuksellisessa tilanteessa. Oltiin vielä maan voimavaroja jättimäisesti kuluttaneen sodan jälkeisen pula-ajan jälkimainingeissa. Tämä vaikutti tietysti monin tavoin rakennettuun yhdyskuntaan. Perhekoko ja lapsien lukumäärä oli suuri, vaikka asuntokannan keskikoko oli silloisten Arava-määräysten vuoksi pienempi kuin oli tavoitteena. Tänäpä kanta-Tapiolassa asukkaiden ikärakenne painottuu vanhempiin ikäryhmiin kuin muussa Espoossa ja perhekoko on pienempi.

Liikenteen muutokset ovat vaatineet suunnittelun joustavuutta. Kun Tapiolan keskustan laajennusta alettiin ensi kerran mitoittaa 1960-luvun lopulla, oli autokanta Suomessa kymmenkertaistunut Tapiolan alkupaukun ajoista. Tänäpä autokanta on 50-kertainen samaan lähtökohtaan verrattuna. Tämä tietysti tuntuu liikennemäärissä ja pysäköintitarpeessa.

Metron jatkaminen Etelä-Espooseen muuttaa ratkaisevasti monia asioita liikenteellisten seikkojen lisäksi. Tapiolan keskustalla on ollut lähialueilla monta kilpailijaa: Iso Omena, Sello ja myös Ruoholahti. Metro muodostaa kätevän yhteyden myös Kampin keskukseen, Helsingin muuhun ydinkeskustaan ja jopa Itäkeskukseen. Tapiolan keskuksen näivettyminen kovassa kilpailussa saattaisi vaikuttaa vakavasti koko Tapiola elinvoimaan ja veto-voimaan, kun otetaan huomioon asukasjakauman ja asuntokannan 1950-60-luvuilta asti periytyvät tekijät.

Toisaalta Tapiolalla on Suomen oloissa poikkeukselliset vahvuudet, joita viisaasti kehittäen ja vaalien haasteet ovat kohdattavissa.

HERKKYYS

Aluerakenne

Tyypillisen kaupunkirakenteen säilymisen edellyttää, että mahdollinen rakentaminen keskustavyöhykkeellä sijoittuu sen olevien rajojen sisälle, puistovyöhykkeiden ja asumasolujen säilyessä ympärillä.

Keskustarakenteen rajautuminen luontevasti ympäristöön on oleellista. Jyrkkiä rajakohtia voidaan pehmentää sopeutuvilla muutoksilla ja mahdollisen rakentamisenkin keinoin, jos näin saa vutetaan tasapainoinen kokonaisuus.

Kaupunkimaisema ja -siluetti

Uudistaminen ja lisärakentaminen on mahdollista keskustan uudemmissa osilla, jos rakentamisella on sopiva mittakaava, jos vanha keskusta voidaan edelleen hahmottaa ja maisematilat säilyvät sopusuhtaisina.

Kaupunkikuvassa voi näkyä selkeästi historiallisia kerrostumia - tasapainoisessa suhteessa toisiinsa nähden siten, että ne korostavat toistensa hyviä ominaisuuksia.

Keskustornin asemaa maamerkinä kunnioitetaan. Tärkeää on säilyttää riittävän laajalti vanhaa miljöötä tornin ympärillä, jolloin tornin arvokkuus vapaassa ympäristössä korostuu.

Samoin muiden Tapiolan tornien asema maisemassa tulee ottaa huomioon.

Yleisesti tornirakennuksia ajatellessa tärkeää on tornien harkittu sijainti kaupunkihierarkiassa ja -maisemassa, sopusuhtainen mittakaava ympäristöön nähden, merkitys maamerkin roolissa ja harkitut näkymät kaukomaisemassa.

Oleellista keskustan muutoksia mietittäessä on myös se, miten miljöötä hahmotetaan alueen sisältä päin, esimerkiksi Tapiolaraitilla kuljettaessa sekä sisäänituloaukeilta.

Säilytettävät piirteet

Puutarhakaupungin aluerakenne

Vanha keskusta on osa kokonaisuutena suunniteltua ja rakennettua Tapiolan asuinalueiden ja liikekeskusten verkkoa. Aluerakenteen peruspiirre on vihervyöhykkeiden erottamiin asumasoluihin jakautuva kaupunkirakenne, jonka ytimenä on pääkeskus. Maiseman rakennetta hienovaraisesti noudatettava rakentaminen näkyy Tapiolassa yhtenäisenä piirteenä. Vaikka keskustan laajennusosalla ei noudatettu tätä maisemankäsittelyä, on keskustan ympärillä edelleen sitä rajaavia viheralueita.

Kaupunkirakenteen ominainen piirre on ajoneuvoliikenteen ohjautuminen keskustan ohi ja keskustan rauhoittaminen jalankululle. Alkuperäisen idean mukaisesti ajoneuvoliikenteestä erotetut kävelyradit, erityisesti pääkävelyradit Tapiolaradit, toimivat asuinalueita ja keskustaa yhdistävänä tekijänä.

Kaupunkimaisema ja -siluetti

Maiseman yleisenä piirteenä ovat maastoa myötäillen rakennetut rinteet, avoimiksi jätetyt laaksopuistot sekä rakentamatta jätetyt kalliolait ja metsät. Metsäinen siluetti hahmottuu edelleenkin hyvin. 1950-60-luvun vanha keskusta maisemaan istutettuna edustaa alkuperäisiä maisema-arvoja, myöhempi laajennusosa sen sijaan katkaisee laaksomuodostelman.

Tyypillistä maiseman siluetille on myös se, että puiden latvojen yläpuolelle kohoavat tornitalot maamerkeiksi, muutoin rakentaminen jää puuston suojiin. Tämä on nähtävissä Tapiolan alueella laajemminkin, ja keskustan osalta etenkin Leimuniityn-Tapionaukion avoimessa tilassa.

Tapiolassa maamerkkiteemaa on tehostettu sijoittamalla korkeita rakennuksia korkeimpiin maastonkohtiin tukemaan kaupunkihierarkista viestintää. Tornit näyttäytyvät maamerkkeinä selkeän hierarkkisesti ja erityyppisissä merkityksissä. Korkein kolmetoistakerroksinen Keskustorni viisimetrisine valolyhtyineen näyttäytyy kaupunkiperiferian paikan määrittäjänä ja keskustan mainoksena. Keskustorni määrittää myös vanhan liikekeskuksen sisäntulon, joskaan ei sen keskipistettä. Torni näyttäytyy avoimessa näkymässä Otsolahden pääsuunnalta.

Vanhimman itäisen lähiön ostarin maamerkinä toimii myös yksittäinen torni, yksitoistakerroksinen Mäntytorni. Muut keskustan ympäristössä näkyvät tornit merkkäavat kutakin asuinalueita usein tornien rykelmänä: esimerkiksi Länsikorkeella neljä kahdeksankerroksista "Taskumattia" ja Otsolahden länsirannalla kolme kymmenkerroksista asuintornia, joilla on merkitystä myös merkkäamassa sisäntuloa keskustan pääaukiolle.

Tornit toimivat myös Tapiolaraitin varrella kohokohtina. Mäntytornin paikkeilla varsinainen keskusta-alue alkaa. "Taskumatit" lentävine kattorakenteineen määrittävät raitin hiipuvan päätteen. Ja Keskustorni näyttäytyy Tapiolaraitille niin idän kuin lännen suunnalta keskustaa lähestyttäessä.

Maisemapuistot osana keskustaa

Keskustan merkittävin puisto on Leimuniitty. Se muodostaa yhdessä Tapiionaukion, Tapiionpuiston ja Tuulipuiston kanssa avoimen puistokokonaisuuden. Leimuniitty on suunniteltu Tapiolan näyttäväksi sisääntuloksi ja mainokseksi.

Leimuniitty on perusratkaisuiltaan säilynyt alkuperäisten suunnitelmien mukaisena. Avoin nurmipinta on puiston tärkeä perustaso. Tunnusmerkkinä ovat omaperäiset istutukset, joiden kulmikas sommittelu muodostaa vasta-parin katujen kaareville muodoille. Vanhat männyt Tapiionraitin reunassa ovat merkittävä osa maisemaa ja kaupunkikuvaa.

Näkymä Otsolahdelle on olennainen osa sommitelmaa. Ensimmäisen keran se avautuu Keskustornin juurelta jatkuen koko matkan Tapiionraittia itään päin kuljettaessa. Puistoa ympäröivät rakennukset on ajateltu katsottavaksi verhoilevan puuston läpi, jolloin Keskustornin asema korkeana maamerkkinä korostuu.

HERKKYYYS

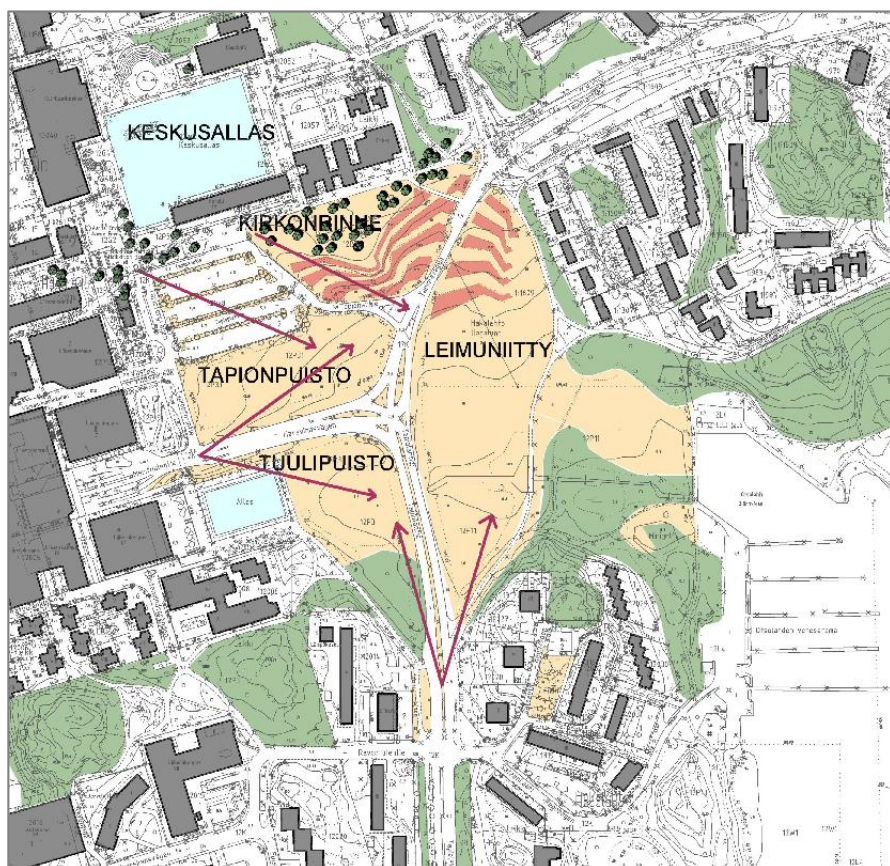
Leimuniityn, Tapiionpuiston ja Tuulipuiston kokonaisuus

Avoin maisematila on Tapiolan keskeisin sisääntuloaukio ja mahdolliset muutokset niin aukiolla kuin sitä rajavassa ympäristössä tulee suhteuttaa kokonaisuuteen. Aukion maisematilan suuruus antaa osin joustavuutta muutoksille.

Oleellista on reunojen luonteva käsittely ja sopusuhtainen kokonaisuus aukion ympärillä. Aukion pohjois- ja itäreuna ovat alkuperäistä miljöötä, eikä niihin sovi muutokset. Länsi- ja lounaisreunat puolestaan sietävät ympäristöön soveltuvia muutoksia.

Leimuniitty on säilytettävä kokonaisuus. Mahdollisuuksien mukaan hoidossa ja uusimisessa tulee pyrkiä alkuperäistä vastaavaan.

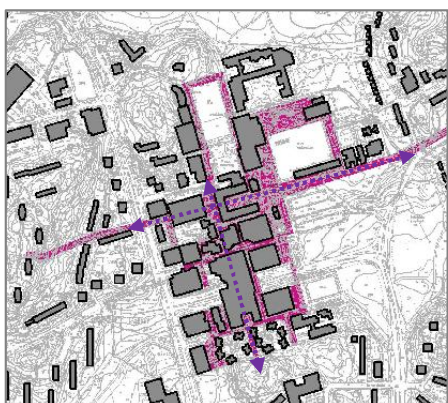
Tapiionaukio ja -puisto eivät kestä näkymiä peittäviä muutoksia. Harkitut muutokset ovat mahdollisia, liittyen esimerkiksi huollon ja liikenteen järjestykseen.

Kävelykeskusta ja -raitit

Kävelykeskusta on Tapiolan arvokas piirre. Vaikkakin se alueena koostuu kahdesta toisistaan eroavasta osasta, edustaa se kokonaisuutena laajamittaista kävelykatusuunnittelua esikaupunkialueella. Vanhin osa on ainutlaatuinen esimerkki modernin arkkitehtuurin kävelykeskustaihanteesta Suomessa. Laajennusosan kävelymiljöö heijastelee kompaktikaupungin tavoitteita tiivistä, elävästä keskuksesta.

”Pääkatu” Tapiionraitti toimii selkärankana itä-länsisuunnassa yhdistäen keskustaa ja asuinalueita. Se on suunniteltu ja toteutettu alusta alkaen kävelykaduksi, mikä on ollut suomalaisessa kaupunkirakentamisessa harvinaista. Raitti kokoaa keskustan pääkaupunkitilat. Myös laajennusosan pohjois-eteläsuuntainen raitti Sampokuja on kävely-yhteytenä merkittävä. Sampotorilta lähtien se on selkein yhdistävä tekijä vanhan ja uuden osan välillä.

HERKKYYS

Tapionraitti ja sen ympäristön vanhat kaupunkitilat

Alue on alkuperäisintä, arvokkainta, herkintä aluetta. Muutosten tulisi olla alkuperäistä miljöötä palauttavia.

Vanha liikekeskus Tapiontori ja Keskustorni ovat säilytettävä kokonaisuus.

Aarne Ervin aukion mittasuhteiltaan ja näkymiltään sopusuhtainen kokonaisuus ei kestä lisärakentamista tai oleellisia muutoksia. Rakennukset ja ulkomiljöö ovat säilytettäviä.

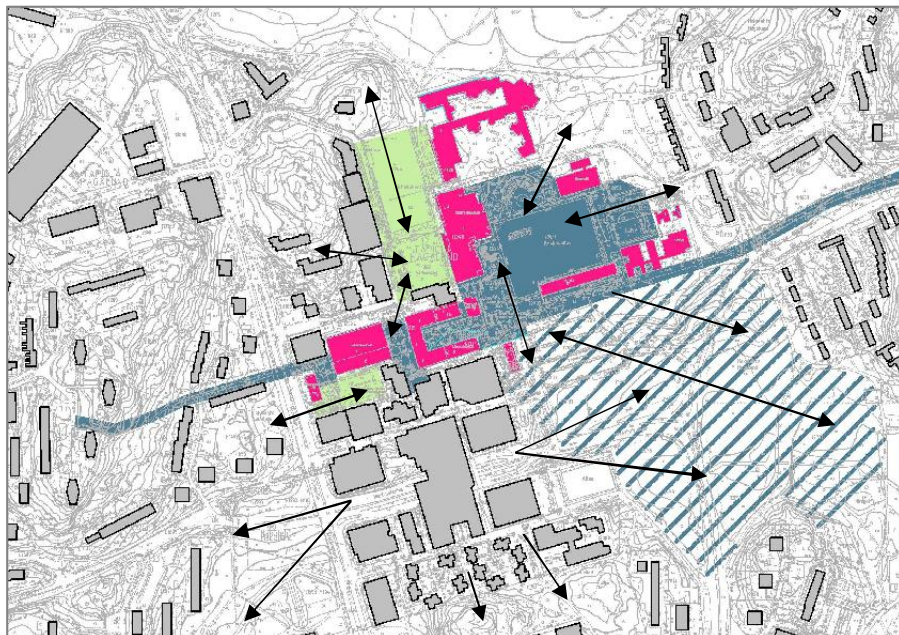
Sampotori ja sitä rajaavat alkuperäiset rakennukset ovat säilytettäviä. Pohjois-eteläsuuntaisen kulkuyhteyden selkeyttäminen on suotavaa.

Muut kaupunkitilat

Länsituulenaukion ympärillä säilytetään vanhimmat rakennukset. Pysäköintitalon korvaaminen muulla miljööseen istuvalla rakentamisella on mahdollisuus. Rakentamisen tulisi mitta-kaavaltaan olla kohtuullista huomioiden Raitinlukon asema. Pysäköintiaukion muuttaminen torialueeksi on mahdollisuus.

Kulttuuriaukion ympäristössä Kulttuuri-keskus ja koulu ovat arvokkaimmat rakennukset. Mahdollisuuksia muutoksiin on länsi- ja eteläreunalla. Liikennejärjestelyjen parannukset ovat suotavia Kauppamiehentien ja Sampokujan suunnalla. Urheilukenttä ja näkymät pohjoiseen ovat säilytettäviä. Kulttuuriaukion kohentaminen on mahdollisuus.

Keskustaa ympäröivät avoimet puistot synnyttävät tärkeimmät näkymät. Lomittuvat luonnonalueet ja vapaasti sijoittuvat rakennukset luovat myös näkymiä alueelta ja tuovat luonnon osaksi keskustan maisemaa. Myös keskustan tilasarjat liittyvät toisiinsa rakennusten ryhmittelyn ja kaupunkitilojen välisten näkymien avulla.

Julkiset tilasarjat reunustavine rakennuksineen

Keskustan arvokkaimpia piirteitä on kaupunkimainen keskustarakenne, jossa rakennukset ryhmittyvät eriluonteisten aukoiden ympärille muodostaen kaupunkitilallisesti ja -toiminnallisesti hyvää ympäristöä alkuperäisten ideoiden mukaisesti. Avoin rakenne ja näkymät rakennusten lomitse ovat osa alueen arvoa. Merkittävin kokonaisuus muodostuu vanhimmista aukio-iloista: Tapiontori, Aarne Ervin aukio ja Tapiolaukio-Leimuniitty.

Aarne Ervin aukion miljöössä julkiset rakennukset ryhmittyvät väljästi altaan ympärillä alkuperäisen suunnitelman idean mukaisesti: uimahalli, koulu, kirkko, hotelli ja kulttuurirakennus. Rakennukset on toteutettu eri aikoina, osin poiketen Ervin luonnostelmista. Laajennuksiakin on tehty. Kokonaisuus on kuitenkin arvostetuimpia Tapiolan keskustamiljöitä.

Tapiontorin ympäristössä Keskustorni ja sen juurella matala jalustamainen liiketalo ovat keskustan vanhin säilynyt osa. Tapiontorin liikerakennuksen itäpäädyn, Keskustornin sekä niille nousevien portaiden muodostama kokonaisuus on Tapiolan keskeinen julkisivu ja keskustan pääsisäänkäynti.

Sampotorin ympäristössä Heikintori muodostaa yhdessä Tapiontorin kanssa kauppakokonaisuuden Tapionraitin varrella. Sampotorin eteläpuolella laajennusvaiheen asuintalot liittyvät uuden osan vanhaan rakenteeseen.

Länsituulenaukion ympäristössä Heikintori ja toimistorakennus Raitinlukko edustavat alkuperäistä keskustaa, itäreunan asuintalot ja eteläreunan liikerakennus ja autohalli puolestaan laajennusvaihetta. Vaikka alue toimii pysäköintialueena, sillä on merkitystä väljyyttä luovana aukio-tilana. Kahdeksan-kerroksinen Raitinlukko lähiympäristön korkeimpana rakennuksena merkkää keskustan länsireunaa Tapionraitin varrella.

Kulttuuriaukion miljöö on alkujaan opetus- ja urheilutoimintojen aluetta. Alueen pallokenttä on osa alkuperäistä keskustaideaa, samoin keskustan avautuminen metsäisille rinteille. Kulttuurirakennuksen vieressä oleva koulu ja länsireunalla oleva ns. urheilutalo edustavat alkuperäistä rakennetta. Myöhemmät rakennukset, Kaupinkallion paikoitustalo ja vanhusten palvelutalot sekä Tapiontorin lisäsiipi, ovat osin rikkoneet rakennetta.

Yhteenvedo keskustan arvoista

Tapiolan puutarhakaupunki on yksi Museoviraston arvokkaiksi määrittämistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä, joita koskevat valtakunnalliset alueidenkäytön tavoitteet. Puutarhakaupunki on myös yksi Ympäristöministeriön määrittämistä Suomen kansallismaisemista. Tapiola kuuluu lisäksi DOCOMOMO:n valikoimaan suomalaisista modernismin merkkiteoksista.

Tapiolan alkuperäinen keskusta on osa Tapiolan puutarhakaupunkia ja sillä on sen myötä niin kansainvälistä kuin valtakunnallista arvoa. Tapiola on harvinaisuus, se on maamme ainoa New-Town-hanke. Se liittyy Suomen kansainväliseen pyrkimykseen sodanjälkeisen kaupunkirakentamisen uusien muotojen löytämiseksi. Tapiola on myös maamme ainoa yhdyskuntasuunnittelun toteutus, jolla on merkittäviä kansainvälisiä ulottuvuuksia ja mainetta.

Tapiola on maamme arkkitehtonisesti arvokkain ja monipuolisin lähiötoteutus. Alkuperäinen keskusta on tämän kokonaisuuden ytimenä. Sen arvo on harmonisessa kokonaistoteutuksessa ja hienossa arkkitehtonisessa otteessa arkkitehtikilpailusta alkaneen suunnittelutyön tuloksena. Alkuperäisen keskustan säilyneisyys on kohtalaista - alueen sisällä tehdyt pienet muutokset ja ympäristössä toteutettu laajamittainen rakentaminen ovat osin merkittävästikin muuttaneet keskustan toisenlaiseksi.

Tapiola alkuperäisine keskustoineen todistaa ainutlaatuista historiallista ilmiötä, hyvin laaja-alaisiin näkemyksiin pohjautuvan kaupunkikokonaisuuden luomista. Tapiolan suunnittelussa näkyy edistyksellisiä ideoita ja uusia ratkaisuja kaupunki- ja rakennussuunnittelussa. Nykyinen keskusta edustaa useita eri suunnitteluihanteita. Vanha osa kuvastaa puutarhakaupungin ja modernismin piirteitä, laajennus heijastelee kompaktikaupungin ja konstruktivismin ajatuksia. Miljöön laatu on vaihtelevaa. Eri aikakausien ihanteiden ja haasteiden mukaan rakennettaessa on poikettu aiempien vaiheiden ideaalista.

Tapiolan arvoista yksi on sen yhteys paikallisiin luonnonoloihin. Se on rakentunut metsä- ja agraarimaisemaan kunnioittaen sen piirteitä ja ottamalla luonto osaksi rakennettua maisemaa. Tämä liittyy osaltaan puutarhakaupungin ideologiaan, mutta on Tapiolassa erityisen korostunut omintakeinen piirre - lähtien upeasta maisemasta kalliomäkinen, metsineen, peltolaaksoineen ja merenrantoineen sekä mahdollisuudesta toteuttaa muusta kaupunkirakenteesta irrallinen laaja kokonaisuus. Vanha keskusta edustaa tätä arvoa, mutta laajennusosa on valitettavasti muuttanut kokonaisuutta.

Identiteetti Tapiolan keskuksen arvona liittyy niin puutarhakaupungin kuin vahvan aluekeskuksen imagoon. Sillä on merkitystä niin valtakunnallisesti, alueellisesti kuin paikallisesti. Keskustalla on suuri merkitys tapiolalaisten yhteenkuuluvuuden vahvistajana ja Tapiolan vahvan imagon myötä laajemminkin kaupunkia profiloivana tekijänä. Tapiolan identiteetti osana valtakunnallisestikin merkittävää Otaniemi-Keilaniemi-Tapiola-kokonaisuutta vahvistuu tulevaisuudessa edelleen.

Tapiolan keskustan elämyksellinen arvo liittyy pitkälti vaihteleviin kaupunki- ja maisematiloihin sekä historialliseen kertovuuteen. Keskustan vaikuttavuus pohjautuu usein ennalta omaksuttuun tietoon ja konkreettinen vaikutelma saattaa olla siltä pohjalta hämmäntävä. Historiallinen kerrostuneisuus on keskustalle ominainen, mutta ei nykyisellään kaikin osin arvokas piirre. Keskusta ei ole eheä kokonaisuus ja laatu vaihtelee alueittain. Kuitenkin eri aikoina rakentuneen keskustan monimuotoisuus näkyy niin ajallisena, toiminnallisena kuin arkkitehtonisena monipuolisuutena, mikä on arvo sinänsä.

Kulttuuriympäristön säilymisen edellytys on sen käyttö. Alkuperäisen tai sitä vastaavan käytön ilmeneminen ja jatkuvuus on tärkeää. Keskusta-alueiden ja rakennusten käyttöarvo pohjautuu osaltaan niiden edellytyksiin vastata käytön tarpeisiin. Keskustaa voidaan tarkastella siitäkin näkökulmasta, että rakennettu ympäristö on käyttöarvoltaan merkittävin ihmisen luoma resurssi.

LÄHTEET

Heikki von Hertzen: Raportti kaupungin rakentamisesta, Asuntosäätiö 1951 – 1981, Uolevi Itkonen: Tapiolan arkea ja juhlaa, Länsiväylä Oy, 1985

Timo Tuomi (toim): Elämää ja arkkitehtuuria, Tapiola, Asuntosäätiö ja Espoon kaupunki, 2003 Rakenustieto Oy

Timo Tuomi: Tapiola, puutarhakaupungin vaiheita, arkkitehtuuriopas, Espoon kaupunginmuseo

Pertti Maisala: Espoo – oma lukunsa. Kaupunkisuunnittelun, kaupunkirakentamisen ja kaavotushallinnon kehitys vuoteen 2000, Espoon kaupunkisuunnittelukeskus 2008

Riitta Nikula (päätoim.): Sankaruus ja arki. Suomen 1950-luvun miljö. Suomen rakennustaitteen museo 1994

Arkkitehtitoimisto Okulus Oy: Kaupinkallio, Tapiolan Kaupinkallin rakennushistoriaselvitys, alueinventointi ja arvotus, 16.12.2004

Arkkitehtitoimisto Okulus Oy: Heikintori, Tapiolan Heikintorin tavaratalo, rakennushistoriaselvityksen väliraportti, 22.1.2005

Museovirasto: Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY, Espoo, Tapiola, 22.12.2009

Espoon kaupunkisuunnittelukeskus 2003: Tapiola huomenna, Tapiolan tulevaisuustyöryhmän raportti. 11.8.2003

Espoon kaupunkisuunnittelukeskus, asemakaavayksikkö / Minna Järvenpää: Tapiolan kehittäminen – luonnos, 30.5.2006 Kaupunkikuvahistoriallinen tarkastelu sekä tulevan rakentamisen ja ympäristöhoidon tavoitteet

Maisema-arkkitehdit Byman & Ruokonen Oy: Tapiola, kasvillisuuden uusimisen ja hoidon suuntaviivat. 28.1.2009

Espoon kaupunki / Antti Mäkinen: Tapiolan keskuksen uudistaminen. Suunnitelman kehittämisen taustat, tavoitteet ja teesit, 2.11.2011

Espoon kaupungin ja kaupunkisuunnittelukeskuksen internet-sivut

Espoon kaupunginmuseon kuvakokoelmat